משנה · אחרונים · יש סדר למשנה · סדר מועד

יש סדר למשנה על משנה שבת

רבי ישעיה פיק ברלין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יש סדר למשנה על משנה שבת

רבי ישעיה פיק ברלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יש-סדר-למשנה-על-משנה-שבת/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ג 5
משנה ד 8
משנה ט 8
משנה י 9
פרק ב 9
משנה א 9
משנה ז 9
פרק ג 9
משנה ו 9
פרק ה 11
משנה א 11
משנה ד 11
פרק ו 12
משנה א 12
משנה ב 13
משנה ג 14
משנה ה 14
משנה י 24
פרק ז 24
משנה ב 24
פרק ח 25
משנה א 25
משנה ו 26
פרק ט 26
משנה ה 26
משנה ז 26
פרק י 26
משנה ג 26
משנה ה 26
משנה ו 26
פרק יא 27
משנה ה 27
פרק יב 27
משנה ג 27
משנה ד 34
פרק יג 34
משנה ז 34
פרק יד 35
משנה ג 35
משנה ד 35
פרק טו 35
משנה ג 35
פרק יז 35
משנה א 35
משנה ב 35
משנה ד 35
פרק יט 36
משנה א 36
משנה ו 36
פרק כ 37
משנה ה 37
פרק כא 37
משנה ב 37
משנה ג 37
פרק כב 38
משנה א 38
משנה ו 40
פרק כג 41
משנה א 41
משנה ב 41

משנה ג 41
פרק כד 41
משנה ג 41
משנה ה 43

פרק א

משנה א

ושתים שהן ארבע בחוץ כיצד וכו'. כך איתא במשנה שבגמרא:
תוי"ט ד"ה **ובעל הבית וכו'**. דבלא דידי' לא מיירי. ודע דתוס' בדף ג'. ד"ה בבא דרישא וכו' תירצו דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי דאפילו מכניס ומוציא כל היום אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של בעה"ב ע"כ:

משנה ג

תוי"ט ד"ה **החזן וכו'**. **כמ"ש בערוך שצריך לראות היאך יקרא**. ז"ל הערוך בערך חזן בפ"ק דשבת דף י"א. באמת החזן רואה מהיכן תינוקות קורין פי' הוא שליח ציבור ותרגום רואה חוזה שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לקרות בתורה בגמ' דפ"ב ביומא דף כ"ד: דתנן בפ"ה דתמיד מסרום לחזנים היו מפשיטין את בגדיהן בסוף גמרא דשוכר את הפועלים התם [בחוזי צ"ל] בחזני מתא פי' שומרי מדינות שחייבין לשמור שמירתא יתירתא ע"כ. וז"ל רש"י בפי' המשנה החזן. חזן הכנסת המקרא את השבעה קרואים בתורה ופעמים שאינו יודע היכן צריכין לקרות למחר ורואה היכן קורין תינוקות של בית רבן בשבת זו והן קורין בסדר לאור הנר בבהכ"נ ויודע שהיא פרשה של זו לישנא אחרינא חזן מלמד תינוקות ורואה היכן יתחילו למחר ע"כ. וז"ל הרא"ש בברכותן עומדין סי' י"ז על המשנה דהיה עובר לפני התיבה וכו' ור"ת ז"ל הי' אומר דאין ש"צ יכול להפסיק ולקרות כהנים וכו' והא דאמרי' בסוטה ל"ח. דלשנים קורא כהנים אחזן קאי ולא אשליח ציבור וכן תנא בספרי [אומר לה' צ"ל] אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו ובירושלמי דן קאמר ובלבד שיהא החזן ישראל וכ"כ בפי' ר"ח ז"ל לשנים קורא החזן כהנים אבל ש"ץ המפסיק עבירה היא בידו ובערוך פי' חזן ש"ץ וטעות הוא דחזן הוא [המתחזק צ"ל] המתעסק בצרכי בית הכנסת וש"ץ הוא המוציא את הציבור ידי חובתם בתפלה ועוד אמרי' בסוטה ל"ט: אין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי הקורא ובספרי קאמר אין ש"ץ רשאי להתחיל שים שלום עד שיכלה אמן מפי הקהל אלמא ש"ץ לאו היינו החזן הקורא ע"כ. וכתבתי בהפלאה שבערכין ד' דז"ש הרא"ש ובערוך וכו' וטעות הוא וכו'. לא על הערוך כוונתו. דא"כ למה תלי' דוקא על הערוך הלא גם על רש"י בלשון הראשון תלונתו שפי' הכא החזן רואה דהיינו הש"ץ הקורא כאשר העתקתי לשונו לעיל והוי פי' הערוך כפי' רש"י בלשון ראשון בכוונה אחת ומדוע לא כתב הרא"ש כזה גם על פי' רש"י. ותו דדברי הערוך מבואר היטב דודאי גם איהו מודה דחזן הנאמר ברוב מקומות הוא העסק בצרכי בהכ"נ. והעד על זה

שהרי הערוך מייתי בסמוך לזה משנה דתמיד בפ"ה מסרום לחזנים היו מפשיטין את בגדיהן. ושם א"א לפרש באופן אחר אלא שמשי' וכפי' הרמב"ם והר"ב דהיינו השמשין העוסקין בצורכי בהמ"ק [וכן בשבת נ"ו. לחזניהן פירש"י שמשיהם. עוד שם קל"ט. שנעשו מקל לחזניהם פירש"י לשמשיהן וכו'. ובסוכה נ"א. וחזן הכנסת פרש"י שמש הציבור. וכן ביומא ס"ח: פירש"י והר"ב שמש ובסוטה מ': מ"א פירש רש"י והר"ב שמש הכנסת שטורח עסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא להפשיט את התיבה ולהכין הכל. וע"ע בסוכה מ"ב: פרש"י החזנין שמשין שהיו שם לצורכי הציבור ובמכות כ"ב: ע"ש נדפס על הגליון בשם הרש"ל. ובסנהדרין יז: ושני חזנין פירש"י שמשי ב"ד להלקות החייב ולהזמין בעלי דינין לדין] אולם ברור ראינו כי הערוך וגם רש"י בפירוש מתני' דהכא בשבת החזן רואה היכן תינוקות קורין. לא מצי לפרש דהיינו שמש המתעסק בצורכי בהכ"נ כי מה ענין לו ומה תועלת יגיע אליו אם יודע היכן תינוקות קורין או לאו. בכן היטיבו אשר דברו הערוך ורש"י דחזן הנשנית במשנה דהכא פירושו שליח ציבור המקרא את שבעה הקרואים וכדי שיהי' יודע לקרות למחר רואה היכן תינוקות קורין. ועל צד הדחוק י"ל דכוונת הרא"ש הוא על מי שרוצה לפרש נגד ר"ת ולומר דהש"ץ רשאי להפסיק בקריאת כהנים והא דתניא בספרי מלמד שהחזן אומר להם וכו' היינו ש"ץ וכדאי' בערוך במשנה דהכא שפי' חזן היינו ש"ץ. ועל זה סיים הרא"ש וטעות הוא. ור"ל מי שרוצה לפרש הכא בדברי הספרי הוא טועה דחזן הוא המתעסק וכו' ובזה גם הערוך מודה דפי' הספרי היינו המתעסק [שוב מצאתי שבמקצת דברים כוונתי דעת הגדול הב"ש בסוטה ונתתי הודאה על חלקי] [אברא בזה שכתב הרא"ש ועוד אמרי' בסוטה אין הכהנים רשאין וכו'. ובספרי קאמ' אין ש"ץ רשאי וכו'. לא זכיתי להולמו הראי' זו. הלא לאין מספר ראינו כי המכווין אחד נקרא בשנים ושלשה שמות ומה שכתבתי בזה תמצא במ"ד פ"ה דברכות ומשם בארה]. והנה גיסי הגאון בספר זכרון יוסף חלק או"ח סי' י"ג דף י"ז השיב לי. בד"ה עוד כתב מר בזה"ל מ"ש הרא"ש וכו' ובערוך וכו' וטעות הוא וכו' אחרי העיון עמדתי מרעיד בערוך בערך חזן כתב בפ"ק דשבת וכו' וכפי' הזה כתב רש"י שם ג"כ כדמותו וכצלמו והנה מעתה לא על רבינו הערוך לבד כי גם על רש"י תלונת הרא"ש אבל באמת שניהם צדקו יחדיו דאטו מי לא מודו דחזן ג"כ היינו שנקרא שמש הלא הך שמביא הערוך מיד בסמוך מגמ' דפ"ב דיומא וכו' א"א לפרש בענין אחר רק לשמשין וכו' עכ"ל הזהב [גיסי הגאון המחבר העתיק ככתבי וכלשוני אשר כתבתי אליו תוך שארי דברי' הרבה ופעמים באתי בקצרה. לפי הסכמת הפנאי] וזהו תשובתו בזה"ל. נ"ל ליישב קצת דברש"י י"ל דמפרש נמי שמש והא שכתב המקריא את השבעה כו' אין

פירושו שמקרא לפניהם הפרשה שהרי בימי חכמי הש"ס לא הי' המנהג להקרות לפני הקוראים וכדמ' במס' מגילה פ' הקורא עומד ויושב ובטור וב"י או"ח סי' קל"ט ע"ש אלא דפרושו שמש הכנסת שמכין האנשים הקוראין למחר ומסדר אותם מי שנקרא ראשון ומי שני כו' ע"פ מנהג העיר ותקנותם ומגיד לכל אחד מהם ראש הפרשה שצריך לקרות למחר כדי שיסדר אותה כדעביד ר"ע כמ"ש הטור סי' קל"ט [ומלת מקריא שברש"י הוא מבנין הכבד הנוסף קראוהו המדקדקי' בנין הפעיל או מפעיל ויוצא לשני פעולים ואותו המיועד מן השמש לקרות פעול אחד והקריאה פעולה שני'] אמנם על הערוך שכתב בזה"ל שהוא צריך לראות היאך יקרא ואיך קורא [לפני צ"ל] בני אדם כו' משמע בהדי' דעל הש"ץ העובר לפני התיבה קאי כתב הרא"ש שפיר וטעות הוא דמדלא פי' שמש בית הכנסת משמע דס"ל דמלת חזן דבש"ץ קאי וזה אינו מהך דמס' סוטה ורק דאכתי קשה כמ"ש רפ"מ נ"י שהרי הערוך גופי' מייתי הך דמסרן לחזנין והך חזני מתא דב"מ והתם ודאי היינו שמשין א"כ קשה על מ"ש הרא"ש וטעות הוא שהרי כמו שמוכרח הערוך לפרש חזנין הנ"ל ה"נ יש לפרש הך דסוטה ואפשר שהיה להרא"ש גירס' אחרת בערוך ואנכי גם אנכי לא ראיתי רק בספר מוסף הערוך כי בקשתי ספר הערוך ולא השגתיו עכ"ל גיסי הגאון המחבר הנ"ל והעתקתי מרוב חיבת הקדש כל דבריו של גדול שפתי צדיק ידעון רצון ליישב מה ששאלתי לדקדק שלא התרעם הרא"ש נמי על פרש"י. ברם במה שבא גיסי הגאון להוכיח במישור שהרי בימי חכמי הש"ס לא הי' המנהג להקרות וכו'. עקימת שפתיו הוה מעשה שהי' מעתה פי' הערוך שכתב לפרש המשנה דהכא שהוא צריך לראות האיך יקרא וכו' קשה שהרי בימי חכמי המשנה והש"ס לא היה המנהג וכו'. לפיכך אני אומר דגם בימי הש"ס שהיו העולי' קוראי' בעצמם מ"מ הגע בעצמך אטו מי שלא היה בקי בנגינות הטעמים או שקולו פגום או נמוך ביותר או שקורא לאלפי"ן עייני"ן וכה"ג ופשיטא למ"ש הב"י בסי' קמ"א בשם ס' האשכול בזה"ל דהא דתנן בפ' הקורא את המגילה עומד סומא אינו קורא בתורה היינו לומר דאינו קורא ע"פ אבל אוקמי איניש אחרינא שפותח ורואה והסומא מברך ועומד בצדו שפיר דמי וכו' הרי מבואר להדי' דגם בימי חכמי המשנה היו מקרין לאותן בני אדם. ובזה יתבאר הדק היטב למאוד לשון הערוך שכתב שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לקרות בתורה. על כוונה רצי' אמרי' בכפילא שהוא צריך לראות היאך יקרא והיאך קורא בני אדם לקרות בתורה [כלומר לאותן העולים שאינם קוראי' בעצמם אלא עולים על מנת להקרות לפניהם. ואותן בני אדם הקורין בעצמם והחזן צריך למידע ראש הפרשה להגיד לכל א' מהעולי' שיהי' יודע לסדר אותה כדעביד ר' עקיבא וכמ"ש גיסי הגאון

הנ"ל] עוד זאת אדרש. להגיד מראש אחרית דבריו של גדול במה שכתב ואנכי גם אנכי לא ראיתי רק בספר מוסף הערוך וכו' ראה ראיתי מפני שהספר הערוך לאו לכל מצוי ואפי' לגדול הדור כמוהו מדבריו ניכר שאינו בקי בהן ואני נתתי הודאה על חלקי. כי כבר בתורתו של רבינו הערוך חשקי. והייתי כחובר חיבור מחוכם לברר ולהכין. חיבורי הפלאה שבערכין. ובאשר כל אומן כלי אומנתו בידו צריך. יגעתי עד שמצאתי כל דפוסי הערוך. והרי הם כולם תחת ידי, אשר אספתי אותם במאודי. חדשים גם ישנים. עודף על אותן שנזכרו בשפתי ישנים. ובכולהון נדפסו דברי הערוך כמו שהעתקתי למעלה והן הנה דברי רבינו נתן בעל הערוך ולא נמצא בכולן דברי שום מחבר זולתו. אפס בדפוס אמ"ש ושק"ט הוא לבדו. נמצא שהוסיף חכם א' בשמו ר' בנימין מוספיא ושם ידו. בראשי תיבות. א"ב המורה **א** מר **ב** נימין. וגם שם שם לו מצב יד ר"ל תמונות בציור להורות כי ידו. והוא לבדו. עשתה והי' לאות על ידו. הושם דברי המוסף בין שתי חצאי עגולים למען הפריש. בין ההוספה ובין עיקר הפירוש. ואשר על כן מדברי כולם. נראה לעולם. כי מה שהעתקתי בשמו. הן הן דברי הערוך בעצמו [ועמ"ש בס"ד שילהי מ"ד פ"ה דברכות]:

תוי"ט ד"ה **באמת אמרו פירשו הר"ב בריש פ"ב דתרומות**. ומסיק שם הר"ב מדתני באמת אמרו החזן רואה וכו' ומדרבנן היא ע"כ היכי דקתני באמת לאו דוקא הלכה למ"ס היא אלא הלכה כאילו היא הלכה למ"ס ע"כ. וע"ע בגמ' ב"מ (ס' ע"א) ובתוי"ט שם פ"ד מי"א דמוכח ג"כ הכי. ואולם דע דז"ל הירושלמי בפ"ק דשבת אהך משנה באמת אמרו החזן רואה וכו' אמר ר' אלעזר כ"מ ששנינו באמת כאילו הלמ"ס. והמפרש לא הערה מכל זה כלום. ויש עוד לשום לב בבריית' דתוספתא הובא בביצה י"ז. אין אופין מיום טוב לחבירו באמת אמרו ממלאה אשה כל הקדרה בשר וכו':

משנה ד

תוי"ט סוף מ"ד **והקשו תו' מה שייך וכו'**. להבין ביאורו דע דז"ל תו' י"ז: ד"ה ועל בנותיהן משום דבר אחר וא"ת הניחא למ"ד דמפרש בע"ז ל"ו: דעל בנותיהן גזרו יחוד דשייך למגזר משום ע"ז אלא למ"ד דעל בנותיהן גזרו נדות מה שייך הך גזירה לע"ז:

משנה ט

תוי"ט ד"ה **אמר רשב"ג וכו'**. **שנסתכן ר' טרפון**. לפמ"ש שם בס"ד בשם פי' הרמב"ם אין ראיה מהתם. וגם מצינו דצנועי ב"ה היו נוהגים כדברי ב"ש דמאי פ"ו:

משנה י

אלא כדי שיקרמו פניה. במנחות ע"ח כתבו תוס' ד"ה פורסה ואין חוטין נמשכין הימנה. נראה דכי האי גוונא עד שיקרמו פני' דפ"ק דשבת ע"כ:

פרק ב

משנה א

במשנה **ולא בלכש**. גירסת הערוך ולא בלגש וע"ש:

שם **ולא בזפת**. וכן במשב"ג ובהרא"ש אבל יתכן לגרוס לא בזפת וכן בפירש"י והר"ב והיינו משום דענין זה הוא מחודש דמתחיל לדבר בפסולי שמנים. וכן בירושלמי איתא לא בזפת בלא ו' והוא הנכון:

שם הר"ב ד"ה **ולא בשמן שריפה וכו'**. **דכתיב והנותר וכו' ודרשינן קרא הכי וכו' עד בקר שני עומד ותשרפנו וכו'**. בלשון שפרש"י שבת כ"ז: קל"ג. פסחים פ"ג: תמורה ד': מבואר קצת טפי על נכון ע"ש:

שם הר"ב ד"ה **וחכ"א וכו'**. אלא איכא בין חכמים לת"ק וכו' ולא נתברר וכו' והלכה כחכמי'. פי' הלכה כחכמים נגד נחום המדי דס"ל לחכמים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו. וה"ה דהוי הר"ב מצי לומר דהלכה כת"ק אלא משום דדברי חכמים מבוררים טפי שאמרו להדיא אחד מבושל וכו' עדיפא לי' להר"ב למנקט הלכה כחכמים [ועי' מ"ש בס"ד זבחים פ"ב מ"ה ביאור נכון בסוגי' ק"ד].

משנה ז

במשנה סוף הפרק **אבל מעשרין**. עמ"ש תוס' חולין ז' ד"ה ודלמא:

פרק ג

משנה ו

הר"ב ד"ה **אין נותנין וכו'**. ואסור לבטל כלי מהיכנו כלומר להושיב וכו' ומחברו בטיט וכו'. כלשון הר"ב כך כתב רש"י בפי' המשנה מ"ב: ד"ה **כלי תחת הנר וכו'**. אי נמי קסבר לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי וכו' ומחברו בטיט וכו'. וז"ל תו' בסוגי' דגמ' מ"ג. ד"ה דמבטל כלי מהיכנו בפ' בתרא פי' בקונט' משום דמחזי כסותר וכאן פי' דחשיב כאילו מחברו שם בטיט וכו'. והנה בפ' בתרא שרמזו תו' עליו היא לקמן קנ"ד: ושם ז"ל רש"י ד"ה והא מבטל כלי כרים וכסתות כשמניחין תחת דבר שאינו ניטל מבטלו מהיכנו דשוב לא יטלו משם ודמי לסותר ע"כ ודע דמן המוקדם נמי יש ראי' כי ז"ל רש"י לקמן"ח

דף קכ"ח: ד"ה והא קמבטל כלי מהיכנו. דמשהניח תחתי' אין יכול לטלטלה דדומה לסותר בנין מדרבנן עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ' כ"ה מה"ש דין כ"ג אסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותר ע"כ. ודע עוד דבלשון מוקצה היא וקסבר אין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל. והר"ב לא הביא לפי' זה משום דלא קיי"ל כר' יצחק דאמר אין כלי ניטל וכו' לפיכך כתב הר"ב רק פי' האחרון שכתב רש"י וכדמפרש רב יוסף טעמו ע"ש מ"ג. והשתא לטעמי' דאסור לבטל כלי מהיכנו ברור דאם נתן הכלי בשבת תחת הנר כל עוד שלא טפטף שמן בתוכו מחויב ליטלו משם טרם יטפטף שמן בתוכו ויהיה ביטול כלי מהיכנו. ובאופן זה אפשר דסיפא דמתני' דתני ואם נתנוהו מבעוד יום מותר. אתי להורות דיוקא דמלתא דאם נתנוהו בשבת אף שכבר נתנוהו אסור כלומר דצריך ליטלו משם כל זמן שאפשר לו קודם שיבא לידי ביטול כלי ובזה יתכן דתנן הכי ומיושב קצת מה שכת' תו' והביאו התוי"ט הלשון דחוק דהל"ל אבל מבעוד יום נותנים והלכך גם הרמב"ם שזכר התוי"ט דהעתיק כלשון המשנה. כי ז"ל בפ"ה מהל' שבת דין י"ג אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת שהרי מבטל כלי מהיכנו ואם נתנו מבע"י מותר ע"כ שפיר עביד אחרי שהוא כתב להדיא הטעם שהרי מבטל כלי מהיכנו יפה סיים ואם נתנו וכו' על הכוונה שזכרתי למעלה:

שם הר"ב ד"ה **חוץ מן הנר הדולק**. בעוד שהוא דולק אסור גזירה שמא יכבה וכו'. נשאלתי דהא בגמ' מ"ו: אידחי להך טעמא דשמא יכבה דהא ס"ל לר"ש דבר שאינו מתכוין מותר ומסקנת הש"ס אלא אמר רבא הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור [לשלהבת דבכי האי מוקצה מודה ר"ש שהכלי טפל לשלהבת בעודה בו ולאו משום דחייש לכבויי רש"י]. והשבתי שאלת ראשונים היא זו המג"א סי' רע"ו סס"ק י"א כתב בזה"ל וצ"ע על רש"י שפי' דף מ"ד דאסור לטלטל הנר משום גזירה שמא יכבה וכ"כ הרב מברטנורה היינו לפי דעת המקשן ובגמ' דחי האי טעמא משום דאף אם יכבה הוי דבר שאין מתכוין וטעמא משום דהוי בסיס לדבר האיסור וכו' ע"כ. הנה תלונות המג"א על רש"י איכא למדחי על נכון כי כבר כתב התוי"ט בכמה דוכתי טובא. והראשון שבכולם תמצא מ"ב פ"ב דפאה דדרך רש"י בהרבה מקומות לפרש כס"ד דגמ'. אמנם על הר"ב שפיר תמה המג"א. כי כבר החליט התוי"ט שם בפאה דראוי ונכון שיפרש הר"ב כמסקנא דגמ'. והוי יודע דבמשנה מ"ד. אהא דתנן רש"א כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת לא פירש"י כלום. רק בברייתא דהתם דתניא רש"א חוץ מן הנר הדולק בשבת כתב רש"י בעוד שהוא דולק אסור שמא יכבה הנר. וכתבתי בחדושי בס"ד טעם נכון שלא פירש"י הכי במשנה. ומשם בארה ג"כ ישוב נכון על קו' תוס' מ"ו: ד"ה

כבתה אין וכו' כן דרך הש"ס וכו'. ועמ"ש עוד בתמיד מ"ג פ"א תמצא בסוף דברי ישוב הגון הא דלא רמי אבייי לרב יוסף ממתני'. וע"פ הדברים האלה כרתי ברית שי"ל דבמתני' הטעם שמא יכבה דהיינו ע"י הטלטול מהשמן שבנר שאם ירחיק מהפתילה חייב משום מכבה. וא"כ יש ליישב קו' הגמ' גם בפי' הר"ב ודי לחכם ברמיזה:

פרק ה

משנה א

תוי"ט ד"ה **ונאקה פי' הרב בערוך גמל ונקבה וכו'**. הנה בהר"ב לא נזכר מפי' הערוך כלום ואין לומר דכוונתו על הערוך וקראו רב דהא בלשון כזה לא נזכר בשום דוכתא. וע"כ נראה דכך צ"ל ונאקה פי' בערוך גמל נקבה וכו' [ותמצא פי' הערוך בערך נקה]: שם תוי"ט ד"ה **ומזין וכו'**. וה"ל כמים שנעשו בהן מלאכה כך פירש"י בפ"ק דיומא. אע"ג דקי"ל דפסול מלאכה לא שייכי אחר שנתן האפר במים כדתנן פ"ד דפרה. וכ"כ תוס' ב"ק נ"ו. ד"ה העושה דדוקא קודם קידש פסלה המלאכה כדתניא בספרי יכול אף משקידש בכלי ת"ל למי נדה ולא שכבר מי נדה כ"כ תוס' עוד שם צ"ח. ד"ה הא קמ"ל וכו' וקצת דברי הספרי הביא רש"י גיטין נ"ג. ד"ה מי חטאת ע"ש אבל דע דמ"מ פירש"י עולה כהוגן לפ"מ שמצאתי בתוספות ישנים דמדרבנן פסול מלאכה אף לאחר שנתן האפר:

משנה ד

ולא פרה בעור הקופד. וכן פי' הר"ב בעור הקופד שרץ שנימיו חדין כמחט וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יינקוה השרצים. אכן במשב"ג וכן בפירש"י ובפי' הרמב"ם איתא הקופר בריי"ש וכן בפיסקא שבגמ' נ"ד: ולא פרה בעור הקופר דעבדי לה כי היכי דלא למציוה יאלי [שלא ינקוה עלוקה שונשא"ש רש"י. וכתבו תוס' פי' רש"י דהיינו עלוקה ואין נראה דאין מוצצת אלא דם ועוד דה"ל למימר עלוקות ולא אשכחן דקרי להו יאלי בשום מקום ונראה דיאלי היינו נמי קופר דמתני' כדאמרינן ב"ב ד'. גבי הורדוס אהדר ליה כלילא דיאלי ונקרינהו לעיניה והאנקה מתרגמינן ילא והוא שקורין הירוצון ע"כ. והנה השגת תו' על רש"י דאין מוצצת אלא דם וכו' לא ידענא לפום רהיטא ראיה מופתיית ע"ז ובפרט לפי דקי"ל דם נעכר ונעשה חלב עי' בכורות ו': וגם בהשגה שניה דע דז"ל הערוך ערך יאלי בריש ב"ב אהדר ליה כלילא דיילי ובמה בהמה בשבת כי היכי דלא לימצוה יילי תרגום והאנקה והכח ויילא וכוחא ובלע"ז סוגיא סוקא ובלשון ישמעאל עלוקה ע"כ. הרי נראה עדות הערוך ממש כרש"י והיא עלוקה בלשון ישמעאל. וכן מהכרח לכוון דעת רש"י הכא. ומ"ש רש"י בב"ב ד'. אהדר ליה כלילא דיילי האנקה

מתרגמי' ילא והוא שרץ שקורין הירצו"ן ושערו קשה כמחטין ועשה לו עטרה מעורו סביבות עיניו. ע"כ. והנה הרמב"ם בפירושו כתב ועור הקפר עור של שרץ מלא קוצים קושרין אותו על שדי פרה כדי שלא ינקו אותה הנחשים כשתישן בלילה וכו' צ"ע דבסוגיא אמרינן יאלא ולכל הפרושים אין במשמעו של יאלי נחשים. אמנם בחבורו פ"ב מהל' שבת דין י"א כתב לא תצא הפרה בעור הקופר וכו' שלא יינק ממנה השרץ וכו'. והארכתי עוד קצת בהפלאה שבערכין]. ואתן תודע כי הנוסחא שלפני במשניות ובפי' הר"ב הקופ"ד בד' ולא בריי"ש הוא הנכון וראיה גדולה ממשנה ה' פ"ח דכלאים דתנן הקופד וחולדת וכו' ופי' הר"ב הקופד שרץ שגופו מלא קוצים וכו' וקורין בלע"ז אריצ"ו ע"כ וכ"כ הרמב"ם בפרושו הקפוד נקרא בערבי קופוד וכן לשון הרא"ש שם הקופד למורש קיפוד תרגום קופדא והוא שרץ שגופו מלא קוצים וכשיגע אדם בו יכפול עצמו וכו' ובלע"ז נקרא ארצין ע"כ. וכן פירש"י בישעיה י"ד כ"ג למורש קפד. קיפוד הריצין בלע"ז ע"כ ומלת קיפוד נמצא עוד ישעיה ל"ד י"א וכן צפניה ב' [ובמתורגמן יש מקום עיון שהביא בשרש קפד גם קרא בישעיה ל"ד פט"ו אמנם בכל התיקונים איתא שמה קינה קפוז בזיי"ן ופירש"י קפוז היא קפוד] מכל הלין מוכח דגם הכא במשנה וגמ' [ובכל המפרשים] צ"ל בעור הקופד ולא בריי"ש והעד הנאמן אשר מפיו אנו חיין בכמה נוסחאות הוא הערוך שכתב בערך קפד ד' בזה"ל קפד. בפ' במה בהמה. ולא פרה בעור הקופד וכו' קאת וקפוד. שמה קננה קפוד [וצ"ע כמו שכתבתי למעלה על המתורגמן] תרגום קיפדא בלשון ישמעאל קופוד ובלע"ז ריצ"ו ע"כ. מעתה שוב אין להרהר ותדע באמת כי גם בכל תקוני שבת נדפס שלא כהוגן הקופר בריי"ש וצריך להיות הקופד. והמודה על האמת ישלח ידו להגיה ולא יקפד:

שם תוי"ט סוף פ"ח ד"ה **פרתו וכו'**. בש"ס משום דהיכי קתני פרתו וכו'. משמעות התוי"ט דדוקא מכח הקושיא וחדא פרה והא כמה ה"ל וכו' הוכרח לומר דלאו שלו היתה. אכן בסוגיא דהכא נ"ד: וביצה כ"ג. איתא תנא לא שלו היתה וכו' הרי להדיא דבברייתא מפורש הכי ויש ליישב קצת:

פרק ו

משנה א

במשנה **ולא בסנבוטין**. בערוך בערך סנבוטין כתב כבר פרשנו בערך אב ועיין בערך אב א' כתב פי' נכון על סרבוטין ע"ש ודע שכן במשב"ג ובברייתא נ"ז: וכן בפירש ר' אבוהו איתא סרביטין:

משנה ב

תוי"ט ד"ה **ולא בתפילין כו'**. אלא אפילו למ"ד שבת זמן תפילין וכן פסק הר"ב בר"פ בתרא דעירובין. לא יצא דלמא אתי לאתויי בר"ה וכו' אם בא לפנות וממטי להו ד' אמות [הנה כ"ז מבואר בסוגיא ס"א. ללישנא קמא דרב ספרא ע"ש] ובטא"ח סי' ש"א כתב ג"כ זה הטעם ולא כתב כן בסי' ל"א וכו'. ראיתי במג"א סי' ש"א סקי"ב אהא שכתב המחבר ולא יצא בתפילין מפני שצריך להסירם כשיכנס לבית הכסא כתב בזה"ל מפני שצריך להסירם הקשה בתוי"ט דל"ה האי טעמא תיפוק ליה דשבת לאו זמן תפילין ע"ש ול"נ דאתי לאשמועינן דבקמיע הכתובים בו שמות אע"פ שהיא מומחה אסור לצאת בשבת מהאי טעמא אם לא שמחופה עור וכו' ע"כ איברא דחיקא מלתא טובא דגבי דין תפילין יודיע דרכי הקמיע. והלא טוב היה למחבר למנקט זה גבי דיני הקמיע. לקמן סעיף כ"ה דאיירי בהן. ויותר מזה דנפקותא רבה איכא דלהטעם שכתב המחבר מפני שצריך להסירו כשיכנס וכו' שרי ליה לצאת בתפילין של יד כמבואר להדיא בתוס' מ"א. ד"ה דלמא מפסקי וכו' בשם הקדוש מקורבי"ל דאיצטריך טעמא דמיפסקו [ולא סגי בחששא דלמא אתי לאתויי בר"ה בלחוד וכמ"ש רש"י] כדי לאסור גם תפילין של יד דא"צ לחלוץ כשצריך לבית הכסא אלא של ראש משום שי"ן ע"ש. אמנם לפי העיקר דשבת לאו זמן תפילין הוא עדיפא דאפילו בתפילין של יד אסור. והלכך שפיר תמה התוי"ט [ועמ"ש בר"פ בתרא דעירובין בשם האלי' רבה שכתב ישוב על קו' התוי"ט אבל משם בארה שדברי הא"ר תמוהים ונעלמים ממני להבינם ע"ש] שהרי הטור וב"י לא כתבו אלא מפני שצריך להסירם וכו' [והיינו כגי' רש"י ולא חיישו לדלמא מפסקי וכו'] משמע דבתפילין של יד שרי שהרי פשטי' דלישנא הטוש"ע לעיל ריש סי' מ"ג אסור לכנס לב"ה קבוע להשתין בתפילין שבראשו גזרה שמא יעשה בהם צרכיו וכו' משמע דוקא בתפילין של ראש לא יכנס אבל בשל יד שרי. ואע"ג שכתב המג"א שם ה"ה דבזרוע נמי אסור מה"ט וכו'. מ"מ פשטא דמלתא כפי לשונם משמע דוקא שבראשו. וכן כתב הא"ר דוקא בתפילין שבראשו אבל בתפילין של יד שרי ושכן מוכרח מרש"י וע"ש דלא כמג"א וזה ליתא למ"ש הטור וב"י בש"ע סי' ל"א דאסור בשבת להניח תפילין. והמעיין בעומקה של הלכה צדק בה ילין. ולפי שעה נעלים ממני שכתבו הטוש"ע רק בגי' רש"י ולא חששו כלל לגי' תוס' דחיישינן דילמא מפסקי וגם של יד אסור כמבואר. גם לשון הר"ב כך היא ריש פ"י דעירובין ד"ה זוג זוג וכו' קסבר שבת זמן תפילין הוא אלא שחכמים גזרו עליהן גזרה שמא תפסק רצועה ויביאם בידו וכו' ע"כ:

משנה ג

ולא בכובלת. גירסת הערוך ולא בכוכלת בכ"ף:

משנה ה

ובסנבוטין במשב"ג ובסרביטין עוד שמה ובגרגיר מלח במשב"ג איתא ובגלגל ופירש"י גלגל כמו גר גר וכן בערוך איתא ובגרגיר [ורי"ש ולמ"ד שמתחלפין מבואר ברמב"ן בפי' החומש מה נמלצו מה נמרצו ואין כאן מקום לקבל אריח]:

שם הר"ב ד"ה **פאה נכרית אשה שאין לה רוב שיער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאילו הוי שערה.** וז"ל רש"י במשנה ס"ד ד"ה פאה נכרית קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שער ע"כ. וזה לשון הערוך בערך פאה פי' אשה שאין לה רוב שיער לוקחת שער מנשים אחרות ומשימה על ראשה שנראה כמו שהוא שערה ע"כ. וז"ל הרמב"ם בפרושו פאה נכרית כמו מגבעת נדבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותו האשה על ראשה דרך עראי כדי שתתקשט בשער ע"כ. ובחיבורו פי"ט מה"ש דין ג' לא תצא וכו' ולא בפאה של שער שמנחת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה וכו' ע"כ. ולשון הטוש"ע א"ח סי' ש"ג סי"ח כך היא פאה נכרית דהיינו קליעת שער שקלעה בתוך שערה ע"כ. כתבתי כל לשונות האלו למען תדע כי זה שכתוב בד"מ סי' הנ"ל א"ק ר' בזה"ל מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה ל"ש אם היא עשויה משערותיה או משער חברתה דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה וכו'. ע"כ. וכ"כ המג"א סי' ע"ה סק"ה וכ"ש וכו' וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער וכו' דלא כב"ש שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחוים וכו' ע"כ והנה כפי שראיתי בש"ג עצמו בפ' במה אשה כתב בזה"ל סמך לנשים היוצאות בכסוי שערות שלהן כשהן נשואות אבל במקום קליעת שערן נושאים שערות חברותיהן שקורין קרינאל"ו בלע"ז מההוא דשנינו שהאשה יוצאת בפאה נכרית בשבת ופי' המפרשים כפאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה ותשים אותה האשה על ראשה כדי שתתקשט בשער והתם באשה נשואה מיירי מתני' מדקאמר בגמ' הטעם משום שלא תתגנה על בעלה וכו' ומשמע להדיא שמותרות בנות ישראל להתקשט בהן דשער באשה ערוה דקאמר לא הוי אלא בשער הדבוק לבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער וכו' ונראה דל"ש שערות דידה ל"ש שערות דחברתה כל עוד דעבידי לכסוי השיער. והן תלושות אע"פ דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שיער אין בכך כלום ושפיר דמי ואע"ג דאמרי' ספ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשערה

ממש דהוי כגופה ממש מ"מ לא נאסר בשביל כך לצאת בה ולהתקשט בה דהא ע"כ אותן צדקניות דקאמר התם היו מתקשטות בפאות ההם ובנשואה מיירי התם דקאמר תנו שערי לבתי ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה נכרית דא"כ מאי מהני האי קישוט הרי כל עצמו של אותו קישוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער וכו' ע"כ. הנה ראינו כי עיקר יסודו של הש"ג בנוי לפי פי' המפרשים שפ"נ היא מגבעת וכו' כדי שתתקשט וכו' והיא דעת הרמב"ם בפירושו. אבל לפי' של כל שאר המפרשים גם הרמב"ם בחיבורו ולשון הטוש"ע שהעתקתי לעיל ובפרט מלשון הר"ב והערוך אשה שאין לה רוב שיער וכו' משמע באשה שיש לה רוב שיער אין דרכה בפ"נ רק אשה שאין לה רוב שיער היא נוטלת הפ"נ למלאות השערות שהיא קרחת מהם. וא"כ ודאי שמשימה הפ"נ תחת הרביד או הצעיף. וכמו שערותיה ממש מכוסים כך אותן שער מחברתה שמשימה למלאות חסרונה מכוסים. ובכן איכא למידק בשלמא הש"ג שהחליט פי' שכתב הרמב"ם בפירש שפיר הוכיח דאין לומר שהיו משימים צעיף וכו' דא"כ מאי אהני האי קישוט. אבל הד"מ שהעתיק ההיתר לדינא וגם המג"א שפוסק הכי לדינא בהחלט והחזיק דברי הש"ג לגמרי קשיא מנ"ל הא לפי הפירש של הטור וש"ע דפ"נ היינו קליעת שיער שקלעה בתוך שערה. וא"כ משמע ברור שהיא תחת הצעיף או רדיד כמו שאר קליעת שיער שנקלעה הפ"נ בתוכה. שוב ראיתי בעטרת זקנים בסי' ע"ה אות קטן ג' בזה"ל וכ"ש שער נכרית כו' כל זה כתב רמ"א עפ"י הג"ה באלפסי פ' במה אשה פסק עפ"ז בסי' ש"ג שלא אסרו חז"ל שער באשה אלא דוקא שערות הדבוקים לבשר ממש אבל שנחתכו אין בהם משום שער באשה ערוה וגם לא משום פרועות ראש וי"א אפילו פאה נכרית אסור משום פריעת ראש ושער באשה ערוה דמה ששנינו היתר לצאת בפ"נ בכוליה גמר' מיירי דוקא מכוסה תחת הסבכה וכו' ע"כ. ולכאורה נראה דגם תוס' ס"ל כדעת הש"ג וד"מ והמג"א מהא דהקשו נ"ז: ד"ה אי כבלא דעבדא וכו'. והעתיק התוי"ט דבריהם ד"ה ובפאה נכרית וא"ת אמאי לא תני נמי ברישא פ"נ לעיל בהדי כבול דאין יוצאין בה לר"ה וי"ל דמלתא דפשיטא הוא דאסור לצאת בה לר"ה דודאי משלפו משום דמחכי עלה ע"כ. ואם איתא דס"ל לתנא כדעת הי"א שהביא העטרת זקנים והוא הבאר שבע שהביא נמי המג"א דאוסר בפ"נ לא מקשו מידי דברישא לא מצי למיתני דבלא"ה אסורה לצאת אף בחול לר"ה משום פריעת ראש אבל בסיפא דמיירי לחצר. וקי"ל דבחצר אף בשערה ממש מותר כמבואר באבן העזר סי' כ"א וסי' קט"ו ובבית שמואל וח"מ סק"ט דבחצר שאין רבים בוקעים בו לפירש"י ותוס' אפי' פרוע לגמרי ע"ש. שפיר תנא דאפי' בפ"נ בשבת בחצר שרי ולא גזרי' אטו ר"ה. אע"כ דס"ל

לתנא כדעת המתירין בפ"נ וכדעת הש"ג ולהכי מקשו שפיר דברישא נמי [כמו דתנן דאין יוצאין בכבול] ה"ל למיתני נמי בפ"נ דאסורה בשבת. איברא ע"פ הדברים הללו תירוצם שכתבו וי"ל דמלתא דפשיטא וכו' דמחכו עלה ע"כ. צריך ביאור שהרי כל עיקר של פ"נ משום קישוט הוא שתהיה נראת בעלת שער וכמ"ש הש"ג באריכות והאיך כתבו תוס' דמחכו עלה. עוד אפשר לומר דס"ל לתוס' כדעת האוסרין ואפ"ה מקשו שפיר הא דלא תנן ברישא דאין יוצאין בפ"נ לר"ה ונפקא מיניה דאף הבתולות דשרו בחול. שהרי אפילו בשערות של ראשן ממש מותרות וכמ"ש הח"מ וב"ש סי' כ"א אהא שכתב המחבר סעיף ב' לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה וא' אשת איש. כתב הח"מ סק"ב פנויה בעולה קאמר אבל בתולה אמרינן דיוצאת בהינומא וראשה פרוע וכן הוא בב"ח. וכ"כ הב"ש סק"ה א' פנויה היינו אלמנה או גרושה אבל בתולה מותר ע"כ. וכן ראיתי בפרישה הנקרא בית ישראל שחיבר הסמ"ע על אה"ע סי' כ"א סק"א בזה"ל אחת פנויה לכאורה נראה דפנויה רצה לומר כמו אלמנה או גרושה אבל בתולה מותרת להלך כמנהגינו ע"כ. הרי הסכמת כולם להיתר גמור. חוץ מגדול אחד יוצא במיאון ולא אבה לשתותו. ה"ה הגאון המג"א סי' ע"ה סק"ג כתב בזה"ל בתולות שדרכן לילך פרועת ראש כו' קשה דבא"ע סי' כ"א ס"ב כתב. לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש א' פנויות וא' אשת איש וכ"כ הרמב"ם ועוד דאיתא בכתובות אם יוצאה בהינומא וראשה פרוע זהו סימן שהיתה בתולה ודוחק לומר דפנויות דקתני היינו אלמנה דא"כ ה"ל לפרש וי"ל דפרועות ראש דכתב בא"ע היינו שסותרות קליעת שערן והולכת בשוק דזה אסור אפי' בפנויות וכפירש"י פ' נשא על ופרע ראש האשה ומ"מ צ"ל דפנויה לא מתסרי מדאורייתא דאי איתא דקרא איירי גם בפנויה א"כ גם בגילוי הראש תהא אסורה לילך דמהכא ילפינן בכתובות' שלא תלכנה בנות ישראל בגילוי הראש אע"כ קרא לא איירי בפנויה רק שמידת צניעות היא לבתולות שלא לילך כן ע"כ. מדבריו של בריבי ניכר שלא ראה מ"ש הב"ח להדיא דשרי ומייתי ראיה מהך דיוצאות בהינומא וראשה פרוע ומלבד שדבריו נגד כל הני רבוותא אלא נמי כל דבריו של גדול בזה לא נתבארו אצלי. ראשון במה שיצא לחלק דפרועות ראש דכתב בא"ע וכו' הנה כל עצמו בחר לו דרך חדש מפני שדוחק לומר דפנויות דקתני וכו' דא"כ ה"ל לפרש וכו'. ואמנם תירוצו יותר דחוק שהרי גם הכא בא"ח כ' הלשון ההיא בעצמו הש"ע פרועות ראש כמ"ש בא"ע. והיכי רמיזה חלוק הזה ומדויל ידי' משתלים דקשה נמי דה"ל לפרש ותו שהרי גבי יוצאה בהינומא וראשה פרוע ר"פ האשה שנתארמלה ט"ו ע"ב פירש"י והר"ב שערה על כתפה וא"כ ממקום שבא המג"א ומשם נמי מוכח דבתולות אפילו במתרת קליעת שערה

דהיינו ששערה על כתפה שרי. ועוד דבמה שיצא לחלק בענין פרועת הראש דפרועת הראש בא"ע מיירי שסותרת קליעת וכו' ופרועת ראש דהכא בא"ח וכן וראשה פרוע דאי' בכתובות גבי יצאה בהינומא איירי שראשה מגולה בלבד בקליעת שערה קשה טובא דא"כ מאי פריך הש"ס בפ' המדיר ע"ב א' אהא דתנן ואיזה דת יהודית יוצאה וראשה פרועה [מקשה] ראשה פרוע דאורייתא היא [ואמאי לא קרי לה דת משה. רש"י] דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי ר' ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש ודחיק המתרץ ע"ש. ואם איתא להא שכתב המג"א לא מקשה מידי שהרי גבי סוטה דכתיב ופרע דהיינו שסותר קליעת שערה [כמ"ש איהו בשם רש"י בחומש. וכן מבואר להדיא בברייתא סוטה ט"ו היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה. ומזה מוכח דסתירת שערה ניוול הוא לה וקליעת שערה דוקא קישוט הוא לה. לפיכך היא קלעה לו את שערה כדי שתהיה נאה בפני בועלה דומיא דכל הנך דאיתא התם היא כחלה לו את העינים לפיכך עיני' בולטת היא קשטה לו פנים לפיכך פני' מוריקות ועוד שם ענין כדברי' האלה ע"ש וכן מוכח נמי מלשון רש"י בחומש ופרע סותר את קליעת שערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי ראש גנאי הוא להן ע"כ. וכ"כ המזרחי דסותר קליעת שערה להרבות בניוולה וקלונה. וכל זה דלא כמג"א שסובר להיפך] ודת יהודית היינו שאינה סותרת קליעת שערה רק שהולכת בגלוי הראש בקליעת שערה. אע"כ דאין לחלק ואדרבה בקליעת שער פשיטא דאסורה וכדאמרן. ועוד הרבה טענות יש לטעון דודאי קרא דגבי סוטה לא מיירי בפנויה דאין משקין אותה וטעמו כיוצא בזה אלא שאין הזמן והמקום גורם. והכלל מסור בידינו יחיד ורבים הלכה כרבים ה"ה הב"ח ופרישה וח"מ וב"ש דמתירין לגמרי בבתולה וא"כ מכ"ש דשרי [הבתולות] בפאה נכרית. ומקשו תוס' שפיר דה"ל למתני ברישא דבשבת אין יוצאה בפ"נ לר"ה דנפקא מינה האיסור לבתולות בשבת בר"ה. וע"ז תירצו תוס' שפיר דמילתא דפשיטא וכו' משום דמחכו עלה. כלומר דבשלמא בנשואה שאינה רשאי לצאת בשערות דגופה שעל ראשה אורחא דמילתא דיוצאת בפ"נ. אבל בתולות שמותרות לצאת בשערות דגופה מחכו עלה כשהיא יוצאת בפ"נ דנראה בזה שאין לה שערות והיא קרחת וגנאי הוא לה. והלכך ודאי משלפא. והוי יודע דמ"ש המג"א סי' ע"ה סק"ה בזה"ל וכ"ש שער נכרית כו' כצ"ל וכן הוא בש"ע ד"ו וכ"כ בש"ג דמותר לכתחילה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שער כו' דלא כב"ש שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחוי' עס"י ש"ג סי"ד ע"כ. לא נתברר לי לקוצר דעתי דבחוטי שער לא מצאתי שום חולק והיא משנה מפורשת דיוצאת בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה וכו' ונקראת חוטי שער ע"ש

שעשתה אותו כמין חוטין וקולעת בהן וכתב הר"ב וכל המפרשים דשרי לצאת בר"ה דלא דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן לפי שהמים נכנסין בהם ואי מתרמי לה טבילה אינה צריכה שתתירם ולא אתי לאתויינהו רק בפאה נכרית שמכסה הרוב או כל ראשה ונראית כאילו שערותיה ממש בזה כתב הבאר שבע בתשובה סי' ל"ח בשם הרב מה"ר יהודה מרורות על ש"ג המתיר ודחה כל הראיות שלו והסכים הבאר שבע על ידו לאסור מטעם מראית העין שנראית כאילו הם שערותיה ממש והוא איסור דאורייתא וע"ל כי האריך לסתור כל דברי הש"ג וגם במ"ש בעין משפט בגליון ש"ס דנזיר כ"ח: דחה את הכל בשתי ידים. ע"ש. אבל בחוטי שער לא ערער אדם מעולם לאיסור ולרוב פשיטותו להיתר לא הזכירו הש"ג בהגהות האלפסי וגם לא בגליון דנא. רק בפאה נכרית חידש לכתוב בהוראה להיתר. והבאר שבע השיגו מטעמים הרבה וכתב עוד דגם הראיה של הש"ג ממשנה דשבת אינו מוכח אלא להתיר בחצר דתנן במשנה אבל לר"ה אסורה בפאה נכרית. דרך כלל דברי המג"א צריכין תיקון. וגם טעמא בעי שיצא להקל לדחות כל דברי הבאר שבע המסכים עם מהר"ר יהודה לאסור עכ"פ ברשות הרבים בפ"נ מפני מראית העין. ומי הכריחו למג"א לזה. והרי הרמ"א אע"ג שבדרכי משה העתיק דברי הש"ג מ"מ בהג"ה הש"ע לא העלה ולא הביאו זה לדינא. ובהג"ה דהכא שפיר מיירי בחדר שהאשה נושאת פאה נכרית דשרי לקרות ק"ש כנגדה ולא שייך בזה לאסור מפני מראית העין שהרי אפילו בשערה ממש מותר בחצר מכ"ש בבית חדרה. ובפרט למ"ש למעלה דלכל הפרושים חוץ מפי' הרמב"ם במשנה אף הש"ג מודה וספרדיות שמקילין בכך שנמשכין אחר הרמב"ם בפירושו. ובמדינותינו נאסר. בלא תסר. עפ"י הפרושים אשר בידינו נמסר:

שם תוי"ט מ"ה ד"ה **ואם נפל לא תחזור וכו**'. דבריהם הללו נשמטו מידי האחרונים עכ"ל. וכתב המג"א סי' ש"ג ס"ק י"א דאשתמיטתיה להתוי"ט ולעולת שבת מ"ש תו' לעיל מיניה דהיינו דוקא לפירוש הר"ר פורת אבל לפירש"י והרא"ש שכתבו דהכא אסור משום דמחזי כמכוון להוציא וכו' עכ"ל. הנה השגת המג"א על התוי"ט עצומה למאוד. ביותר הגם דאין ילוד אשה ניצול משגיאה באחת המקומות כמו שהאריך בתשובת חוט השני ס' כ' ברם הכא שהסוגיא בין ידיו וארחושי מרחשין שפתי התוי"ט דבדבור הסמוך לאחריו ד"ה ובלבד וכו' העתיק בעצמו ובכבודו פירושי ת"י מפני שנראה כמערמת וכן בדבור הסמוך לאחריו ד"ה פורפת וכו' הזכיר כל דברי ת"י בכן פליאה מילתא טובא. ולכן אברר אחר העיון בתוס' עירובין ק"ב: ד"ה רטיי' שפירשה וכו' שעליה בנה התוי"ט יסודו. וגם בתוס' שם לעיל מינה ד"ה מחזירין וכו' אשר ממנה מצא המג"א להשיג ידו.

אין בזה השגה כי אם על העולת שבת לבדו. אבל להצדיק התוי"ט אגלה סודו. הנה מבואר מדברי תוס' דשבת ס"ד: כי לפי' הר"ר פורת דוקא נקט במשנה ובלבד שלא תתן לכתחילה וכו' רק גבי פלפול וגרגיר מלח דשייכי בהו משום שחיקת סמנים משא"כ לפי תוס' דחולקין על הר"ר פורת וכתבו דטעמא מפני שנראה כמערמת להוציא ולפ"ז כתבו והחליטו דכל הנך דלעיל כגון מוך שבאזנה ושבסנדלה ג"כ אסורים מהך טעמא. וכן משמעות הרמב"ם בפי"ט מה"ש דין י"א ודין י"ב. וכ"כ הגה"ה להדיא דהנך ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת לא קאי אלא אפלפול וגרגר מלח אבל הנך דלעיל היינו מוך שבאזנה וכו' מותרת ליתנה אפי' לכתחילה בשבת. וכ"כ הב"י בזה"ל ובפלפול וגרגר מלח וכו' ואם נפל לא תחזור משנה שם ולפמ"ש תוס' בשם הר"ר פורת ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת ואם נפל לא תחזור קאי גם אמוך שבאזנה ושבסנדלה ושהתקינה לנדתה אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם בפי"ט מהל' שבת ומדברי רבינו ירוחם עכ"ל [ומ"ש הב"י בשם הר"ר פורת צריך תיקון וטעות גדול נזדמן בדפוס דהא אדרבה לשיטת הר"י פורת בכל הנך דרישא כמו מוך שבאזנה וכו' מותרת ליתן לכתחילה בשבת ואין דברים אלו שכתב הב"י אמורים אלא לדעת תוס' החולקין על הר"ר פורת] הראיתיך משמעות הרמב"ם וביאורי הגמ' אשר כתב הב"י על דעת הרמב"ם ורבינו ירוחם כולהו ס"ל דמה דתנן ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת לא קאי כלל אמילתיה דרישא במוך שבאזנה וכו'. וגדולה מזו כ' הב"י שם בשם הסמ"ג וסמ"ק והתרומה דמספקא להו אי האי דקתני ובלבד שלא תתן לכתחילה קאי נמי אפלפול או דלמא לא קאי אלא אגרגר מלח וכל דבר שתתן בלבד אבל לא אפלפול עכ"ל וכן בטור לא כתב גבי מוך באזנה וכו' שלא תתן לכתחילה רק גבי פלפול וגרגר מלח כתבו אבל גבי מוך שבאזנה לא הזכיר כלום וכן משמעות הש"ע דלא כתב ובלבד שלא תתנם רק גבי פלפול וגרגר מלח הרי דסתם בש"ע כדעת הגדולים שהזכיר בב"י הנ"ל אמור מעתה דכל הגדולים שזכרתי עולים בקנה אחד כדעת הר"ר פורת דמשום גזירת שחיקת סמנים גזרו בפלפול וגרגר מלח ולפיכך במוך שבאזנה וכו' שרי אפילו לכתחילה והשתא שפיר תמה התוי"ט על הגדולים האלו שלא זכרו דבפלפול וגרגר מלח אינו אסור להחזיר אלא בנפלה ע"ג קרקע אבל ע"ג כלי שרי וחזי לצרופי די"ל דגם רש"י ס"ל כהר"ר פורת כי כ"כ רש"י להדיא בביצה י"א: ד"ה מהו דתימא וכו' בזה"ל ולקשור רטיי' וכן כל דבר רפואה שבות הוא דגזרו חכמים בכל רפואה גזרה משום שחיקת סמנים עכ"ל. והא דכתב רש"י בעירובין הטעם שמא ימרח חלילה שיסתור דברי עצמו בדברים הנוגעים לדינא אלא כתב זה כדי ליישב הקושיא דנקט במשנה רטייה דוקא ולפיכך פירש"י שמא ימרח כלומר דברטייה

שייך נמי שמא ימרח ואפ"ה במקדש שרי ומה"ט נקט רטייי לרבותא דבמקדש שרי וכמ"ש תוס' בעירובין ד"ה ומחזירין וכו' ולפי כן מ"ש תוס' וכן הרא"ש בזה"ל איסור חזרת רטייי פירש"י שמא ימרח אבל לשחיקת סמנים ליכא למיחש כיון דמאתמול הוי עליה וכו' ע"כ. דלא כתבו כן לומר דרש"י עצמו ס"ל דלא חיישינן לש"ס כיון דהוי עליה מאתמול דבלתי ספק לא היה נעלם מתוס' והרא"ש מ"ש רש"י עצמו בביצה שזכרתי למעלה אלא ברור דלאו אליביה דרש"י קאמרי אלא אליביה דנפשייהו ודעת עצמם כתבו דלא חיישי' לש"ס ויהבו טעמם לזה כיון דמאתמול הוי עליה ובכן לא נתחוורו אצלי דברי המג"א שכתב בזה"ל אבל לפירש"י והרא"ש וכו' עכ"ל. ראשון שלא זכר גם כן תוס' שפירשו ג"כ כהרא"ש. שנית עדותו בשם רש"י אי איפשר להולמו דהא ברור דרש"י בעצמו ס"ל דחיישינן לש"ס כאשר שפתיו ברור מללו בסוגיא דביצה הנ"ל. היוצא מזה מודה אני במקצת הטענה שטען הגאון המג"א על הע"ש [דהעולת שבת בסי' ש"ג סק"ט כתב בזה"ל ובלבד שלא תתנם לכתחלה בשבת פי' גם מוך שבאזנה ובסנדל אסורים ליתנם לכתחילה והטעם כתבו התוס' מפני שנראה כמערמת להוציא וכו'. ולקמן סי' שכ"ח סקל"א כתב הע"ש בזה"ל ונראה לפמ"ש המחבר כאן צ"ל. לעיל בסי' ש"ג סק"ט דמותרת אשה לצאת בפלפול וגרגר מלח ואם נפל לא תחזיר בשנפלה ע"ג קרקע אבל בשנפלה ע"ג כלי ודאי דמותר להחזיר וסמך המחבר לעיל אמ"ש כאן וכ"כ תוס' בהדי' סוף עירובין ע"ש] שפיר השיגו המג"א בסתירת דברו של עצמו אבל במקצת הטענה אשר השיג הגאון המג"א דזכר התוי"ט כבר בררתי בצדק שדברי התוי"ט ברורין. אם לא דנימא ע"פ הלחץ זו הדחק ישוב קצת על הב"י לבדו שהשמיט דין זה בסי' ש"ג דסמך אמ"ש בסי' שכ"ח [כסברת הע"ש בזה] וזה דוחק גדול שמחבר הספר להורות לעם חוקי אלהים ותורתו וסמך במה שכתב לקמן במה שאינו מבואר להדיא [ובקל יש לחלק בין הנושאים לבעל דין לומר דהכא בסי' ש"ג סק"ט משמע אפילו ע"ג כלי אסור והטעם כמ"ש תוס' והרא"ש נגד הר"ר פורת מפני שנראה כמתכוין להוציא] ותו דא"א לומר הכא דסמך על מ"ש לקמן לפמ"ש הרב המגיד על הרמב"ם שכתב דין י"ב ויוצאת בפלפול וגרגר מלח וכו' ולא תתן לכתחלה בשבת ע"כ וכתב הה"מ ורבינו לא כתב ואם נפל לא תחזיר מפני שנסמך על מה שביאר בדין הרטייה וחזרתה פכ"א עכ"ל. נמצא למדין אם היה רצונו של המחבר להיות סומך אמ"ש בסי' שכ"ח לא ה"ל למיכתב כלל הכא ואם נפל לא תחזיר ובכן תמיהת התוי"ט קימית ושרירה. וצריך נגר ובר נגר:

שוב ראיתי בתוי"ט דעירובין פ"י מ"ג ד"ה אבל לא במדינה כתב בזה"ל פי' הר"ב גזירה שמא ימרח וכן פירש"י אבל לשחיקת סמנים ליכא למיחש כיון דמאתמול הוי עליה והא

דמשנה ה' פ"ו דשבת טעמא אחרינא כמ"ש תוס' ומיהו רש"י בביצה מפרש משום ש"ס ופירושו דהכא עיקר כי כאן מקום המשנה עכ"ל. ולפקח בוויכוח של מצוה אמרתי תיתי לי אפילו לגברא רבה דכוותיה לא תטפא ליה ויהי לרצון אמרי פי להגיד לאדם ישרו כי נעלמה מדעתי הקלושה להלכה דעתו הרחבה והמליאה מי הכריח לעשות דברי רש"י כסותר דברי עצמו ובפרט מקילתא לחמירתא כי לפי פירש"י גזרו ברטייה משום ש"ס וגזרו בלא פלוג אף היכי דהוי עליה מאתמול ובעירובין יצא להקל ולומר דהיכי דהוי עליה מאתמול לא גזרו ש"ס [ונ"מ טובא גבי פלפול וכדומה ליה] וגם לא ידענא מאיזה טעם וסיבה הוי הוכרח רש"י לחזור לגזור משום ש"ס אף בדהוי עליה מאתמול וכמו שפירש הוא בעצמו בביצה:

לכן אהבתי את אדוני ד"ז הגאון התוי"ט והאמת אהבתי במה שהגדתי דכל דברי רש"י בביצה ובעירובין אחת הן ועולים בכוונה א' ולומר דגם רש"י ס"ל כהר"י פורת דמ"מ שייך ש"ס אף היכי דהוו עליה מאתמול ורק להסביר במשנה בעירובין דנקט רטיי' הוכרח לפרש שמא ימרח וכדאמרן. ומצאתי און לי ראיה חזקה ואיתן מפי' של הרב רבינו יהונתן שפירש במשנה דמחזירין רטיי' במקדש אבל לא במדינה גזרה שמא ימרח וכו' ועל הא דאמר רב חסדא אבל פירשו ע"ג קרקע אסור כתב בזה"ל דכלכתחילה דמי ואסור משום ש"ס עכ"ל. הרי דהר"ר יהונתן דאיהו מפרש דע"ג קרקע אסור משום ש"ס וס"ל דאע"ג דמאתמול הוי עליה שייך גזירת ש"ס ואפ"ה במשנה דמחזירין רטיי' וכו' כתב הטעם [של רש"י והר"ב] שמא ימרח וברור מטעם דכתיבנא משום רטיי' דנקט במשנה אמור מעתה דברי רש"י בביצה ובעירובין צדקו יחדיו ואלו ואלו דברי אלקים חיים: @23ועפ"י הדברים המוצדקים אמינא לסלק תמיה רבה שכתב התוי"ט בעירובין שם בד"ה ומחזירין רטיי' וכו' דאי לא שרית ליה כו' הכי איתא בביצה י"א: וכו' ולפיכך אני תמה עמ"ש הרמב"ם בפכ"א מה"ש ומחזירין רטייה שאין איסור שבות במקדש עכ"ל להסיר גודל התמיה הנני מעתיק לשון הרמב"ם כי עתה ירחיב ה' לנו ופרינו באר"ש. בפכ"א מהל' שבת דין כ"ד זה לשונו רטייה שפירשה ע"ג כלי מחזירין רטיי' ואם פרשה ע"ג אסור להחזירן ומניחן רטיי' ע"ג המכה לכתחלה במקדש דאין איסור שבות במקדש וכתב ה"ה בזה"ל רטיי' שפירשה בעירובין ת"ר רטיי' שפירשה וכו' א"ר חסדא לא שנו אלא שפירשה ע"ג כלי אבל ע"ג קרקע ד"ה אסור ואסיק רב אשי הלכה כת"ק כדאיתא בהל' מילה פ"י. עוד שם לשון הה"מ ומחזירין רטייה לכתחילה במקדש כו' כך היא הנוסחא האמתית בספרי רבינו ובמשנה שם מחזירין רטיי' במקדש אבל לא במדינה אם בתחילה כאן וכאן אסורה ופי' מחזירין אפילו כשפירשה ע"ג קרקע אבל לא במדינה

כשפירשה ע"ג קרקע כדי להעמיד משנתינו כת"ק דברייתא וכתב רבינו לכתחילה לומר שרשאי ליטלה ולהחזירה וזה מבואר בפ"ק דיו"ט וכו' עכ"ל:

היוצא מזה מדברי הה"מ דס"ל להרמב"ם דמשנה דמחזירין רטיי' בהחלט אתיא כת"ק וע"ג כלי אפי' במדינה שרי ומה דמחלק במשנה בין מקדש למדינה היינו כשפירשה ע"ג קרקע ולכל זה ידים מוכיחות משום דרב אשי אסיק הלכה כת"ק כמ"ש המגיד דהיינו שמפרש מאי דאמר ר"א לא שמיע ליה כלומר לא ס"ל היינו דלא ס"ל כשמואל דאמר הלכה כר"י אבל כרב חסדא ס"ל לרב אשי וא"כ מסתמא אוקי למתני' כהלכתא אליביה דת"ק ולפיכך ע"כ דמאי דמחלק המשנה בין מקדש למדינה היינו ע"ג קרקע. ואחר הנחה אמתית זו ע"פ פסק הלכה כרב אשי דקי"ל כוותיה א"א לומר דטעמא דמתני' דהתירו סופן משום תחילתן כדאמר עולא בביצה י"א: והיינו דהתירו דוקא לכהן העובד אבל לכהן דלא עביד לא התירו ואסור משום שבות זה אפילו במקדש כמבואר שם בסוגיא דאכ"ק טובא אם גזרו משום שבות למה התירו לכהן העובד ואי משום דלא יתסרו לכהן העובד יהיה מימנע ולא עביד עבודה קשה הדבר לומר דבשביל כך התירו לחזור אפילו כשהניח הרטיי' ע"ג קרקע דיש בו משום שבות הלא שפיר מצי להניח הרטיי' ע"ג הכלי וזה שרי אפילו במדינה כדאמרן וא"כ האיך ס"ד שיהיה הכהן מימנע ולא עביד וברור דלא שבק היתירא וכו' ועולא דקאמר הכא דטעמא משום דהתירו סופן משום תחילתן ס"ל דהלכתא כוותיה שפירשה ע"ג כלי דהתירו במקדש דאם לא יתירו כשמניח ע"ג כלי יהיה הכהן מימנע ולא עביד. אבל לפי פסק הלכה דפסק הרמב"ם כרב אשי ורב חסדא ומתני' אתיא ברור כהלכתא אליביה דת"ק וכשפירשה ע"ג קרקע מוכרח הרמב"ם לפרש לדינא דטעמא דמתניתין דמחזירין במקדש משום שאין שבות במקדש ואפילו לכהן דלאו בר עבודה התירו כמו שפסק הרמב"ם ג"כ בפי"א מהל' קרבן פסח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ושרי אפילו הדחת עזרה נגד ר' נתן בפסחים ס"ה. ואפילו שבות שאינה צריכה כלל מותר משום שאין שבות כלל במקדש ע"ש. והשתא אתיא שפיר דלא מחלק הרמב"ם בין כהן העובד ובין כהן שאין בר עבודה [וצריך אתה לדעת דלהרמב"ם דפי' טעמא דמתני' מחזירין רטיי' במקדש משום דאין שבות במקדש כמבואר בדבריו ומפורש להדיא בהרב המגיד. וא"כ למה תנן אם בתחילה כאן וכאן אסור. אך דע כי קושיא זו לאו בדידי' תליא מלתא. אלא גם מבלעדי וזולת כל דבריו הנ"ל צריכים אנו לומר דלפ"מ שפי' הרמב"ם להדיא דטעמא דמתני' משום שאין שבות במקדש אפ"ה לכתחילה גזרו כמו שגזרו בכמה שבותין והם אמרו כמבואר בתוס' עירובין ק"ב: ד"ה והעליון וכו' ותוס' דשבת קכ"ג: ד"ה לא סידור וכו' וכן בתוס' מנחות צ"ד]. ויש עוד

בזה ליתן טעם דלכתחילה דאיכא שבות דשמא ימרח וגם משום שחיקת סמנים גזרו דהוא שבות חמור אבל כשפירשה דהוי עליו מאתמול אע"ג דכבר נתבאר דהרמב"ם ס"ל כהר"ר פורת אפ"ה חזו חכמים והם ראו דשבות זה קיל ולא גזרו שבות זה במוקדשין. ועפ"י הדברים האלה יתבאר מה שלכאורה פליאה נשגבה על הראשונים ועל האחרונים שלא כתבו שום חילוק בין שנטל הרטייה מדעת או שפירשה שלא מדעת ולפמ"ש רש"י ד"ה רטיי' שפירשה שנפלה ובמדינה קא מיירי ולהכי נקט פירשה שהרי לא נטלה מדעת מחזירין דמלתא דל"ש הוא ולא גזרו בה רבנן עכ"ל הרי לדעת רש"י לא שרי במדינה אלא כשפירש שלא מדעת אבל מדעת בכל ענין אסורה בין ע"ג כלי ובין ע"ג קרקע ולא מצאתי לאחד מהגדולים שכתב לחלק בזה ואדרבה הב"י העתיק בסי' שכ"ח מ"ש השבולי לקט על בעל הדברות שכתב כי פליגי דפירשה שלא מדעת אבל אם פירשה מאתמול או אם הזיד וסילקה בשבת ד"ה לא יחזיר וכתב עליו הש"ע ואינו יודע מנין לו לחלק בין הזיד ללא הזיד עכ"ל. ולכאורה למה אינו יודע מנין לו לבעל הדברות לחלק הלא כבר לחלק יצאה מפירש"י שהעתקתי למעלה [ולא מצאתי מי שהתעורר בזה כ"א המג"א סי' שכ"ה ס"ק כ"ז כתב בזה"ל נפלה ע"ג כלי יחזירנה דכהוחלקה דמי' אבל הסירה במזיד אסור להחזירה (שבולי לקט) עכ"ל. והוא פליאה דהא אדרבה הש"ל כתב בהשגה דאינו יודע מנין לו לבעל הדברות דבר זה] ולפמ"ש למעלה יתכן למאד דרש"י לשיטתיה דמפרש הא דאמר רב אשי לא שמיע ליה כלומר לא ס"ל היינו הא דרב חסדא וקי"ל כשמואל דהלכה כר"י דע"ג קרקע אסורה וע"ג כלי ד"ה שרי ומתני' דמחזירן לא מתוקמי כשנפלה ע"ג קרקע דלפירש"י שמפרש במשנה [כדעולא בביצה] דהתירו סופן משום תחילתן קשה למה התירו מע"ג קרקע כמו שבארתי כבר למעלה אע"כ דמתני' מיתוקמי מע"ג כלי ואכ"ק הא דתנן במשנה במדינה אסור והלא בברייתא תניא רטייה שפירשה מותר וסתמא קתני ואפי' במדינה שרי אלא בהכרח לחלק דברייתא מיירי שפירשה מבלי דעת אבל מדעת אסורה במדינה אבל במקדש אפי' מדעת שרי ואתיא מתני' שפיר דמחלק בין מקדש דשרי להחזיר אפילו שנטלה מדעת כדי שלא יהיה מימנע לעבוד עבודה ובמדינה אסורה וכו' זה לפי' רש"י אבל לפי' שאר הגדולים הרמב"ם וסייעתו דמתני' אתיא כת"ק אליביה דר"ח והחילוק שבין מקדש למדינה מע"ג קרקע ומשום דאין שבות במקדש כדאמרן שוב אין הכרח לחלק בענין רטייה דתנן במשנה ובברייתא אלא ששניהן מדעת אייר ולפיכך שפיר כתב הש"ל ולא ידעתי מנין לו כלומר לפי שהש"ל ס"ל כפי' הרמב"ם וסייעתו אין מקום מוכרח לחלק בין מדעת לשלא מדעת. כל שיש לו לב לדעת. אחרי

אשר הטה באוזן שומעת. בעיון הסוגיא והנאמר יבין ויביט בדעת. ובשכלו מכרעת. שהדברים אלו לתכלית אמיתתן מגעת:

משנה י

הר"ב ד"ה **החרגל וכו'** ומרפאין בו כאב האזן וכו' לשון רש"י ס"ז א' ד"ה לשיחלא כאב האזן ותולין באזנו ע"כ. אבל הרמב"ם בפי' כתב שזה יועיל לחולשת עצבות היכנ"י בסגולה ע"כ ודע דבערך חרגול כתב הערוך פי' כאב האזן ירושלמי טב לאודנא. ובערך שחלא כתב אהא דאמר בגמ' ס"ז יוצאין בביצת החרגול דעבדי לשיחלי פי' צער שאוחז באוזן ושמו בלשון ארמי שחלא לפיכך לא הביא הרב פירושו של הרמב"ם בזה כמו שזכר לקמן בסמוך ד"ה ובמסמר וכו' ורמב"ם פי' וכו'. ובהפלאה שבערכין יתבאר דקצ"ע על הרמב"ם שלא ראה פי' הירושלמי ע"ש:

שם הר"ב ד"ה **ור' מאיר אומר וכו'** דרכי האמורי וכו' ובחוקותיהם לא תלכו. וכן לשון רש"י ס"ז: ד"ה דרכי האמורי ניחוש הוא וכתיב ובחוקותיהם לא תלכו [ויקרא י"ח]. ובפי' הרמב"ם כתב דרכי האמורי וכו' ולא תלכו בחוקת הגוים. ודע דבחולין ע"ז ב' יפרשו דרכי האמורי ניחוש וכתיב לא תעשה כמעשיהם. וכן לשון הר"ב סוף פ"ד דחולין דרכי האמורי ניחוש וכתיב לא תעשה כמעשיהם [שמות כ"ג כ"ד]. ועמ"ש שם פליאה גדולה על התוי"ט. ועתה אודיע טעם נכון למה ששינו רש"י והר"ב פירושם דהכא בשבת שכתבו מקרא ובחוקותיהם לא תלכו. ובחולין כתבו מקרא לא תעשו כמעשיהם. עפ"י מה דתניא בת"כ פ' אחרי"ג ובחוקותיהם לא תלכו וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו הלא כבר נאמר וכו' שלא תלכו בנימוסות שלהן בדברים החקוקים להם כגון טרטיאות וקרקסיאות רבי מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים רבי יהודה בן בתירה אומר שלא תנחור וכו' וקצת מזה הביא רש"י ויקרא י"ח פ"ג. מצינו למדין לת"ק ולר"י ב"ב אין ראיה לדרכי האמורי מקרא ובחוקותיהם לפיכך פירשו רש"י והר"ב בחולין קרא דלא תעשה. אבל הכא בשבת דתנן לפי גירסת הירושלמי וכן גירסת הרב ר' מאיר אומר אף בחול אסור וכו' ויתכן מאוד לפרש קרא ובחוקותיהם לא תלכו כדעת ר' מאיר עצמו בת"כ:

פרק ז

משנה ב

תוי"ט סוף ד"ה **אבות מלאכות וכו'**. ומלאכות צ"ל מלאכת נ"ל ולפי וכו' שם הנסמך [מלאכתן צ"ל] ומלאכתו שהוא שם עם כינוי. וה"ה [מלאכתו צ"ל] מלאכתך דהי

מינייהו מפקת עכ"ל. והוי יודע דבגמ' שלפני איתא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכתך שבתורה. שוב ראיתי בסוף הקונטרס מבן המחבר תשובת ש"א כתב על קושית בנו של תוי"ט ודבריו בזה"ל ואני הצעיר אמרתי לומר עוד דבר א' כאשר עמדתי לחשבון מלאכה ומלאכתו שכתובים בתורה ימצא ארבעים ובתוכם מלאכה ומלאכתו דבעי רב יוסף עלייהו ומאי דאמרי' בקצת נוסחאות בש"ס ומלאכות ט"ס הוא דהא לא מצינו בתורה דכתיב מלאכות אלא צ"ל מלאכה ומלאכתו שבתורה דוק ותשכח עכ"ל. ולא הבינותי דהא ברור דגם מלאכתך לא נפיק מהאי כללא דסמיך עליהם קרא לא תעשה כל מלאכה כמנין כל מלאכה שבתורה כמו שפירש רש"י והביאו התוי"ט לראיה. ולמה יגרע מלאכתך דכתיב ג"כ כמו מלאכה וא"כ נפישא טובא יותר מארבעים וזה מדויק בלשון השאלה ראשונה שכתב התוי"ט בשם בנו שהעתיק הסוגיא דשבת מ"ט: כנגד מלאכה ומלאכתו מלאכתך שבתורה והרי מלאכה מלאכתו מלאכתך כולן שקולין והי מינייהו מפקת. ואשר על כן צריכין אנו לתירוצו של התוי"ט בהחלט שאין למנות בכלל ארבעים אותן שנאמר בהן אזהרה או עונש אלא על אותן שאין בהם לא עונש ולא אזהרה וכו' אמר הכתוב שלא תעשה אותם עיין היטב ותראה דברי התוי"ט מוכרחים:

תוי"ט ד"ה **המכבה והמבעיר הכא לא קשיא וכו' כ"כ התוס'** [ע"ג: **ד"ה מכדי**] **וכו' ולכן נראה בעיני דמשום כך וכו'**. ולולא דבריהם ה"א דנקיט המכבה והמבעיר להורות דדוקא המכבה ע"מ להבעיר ואז חייב אחת משום מכבה וגם משום מבעיר משא"כ במבעיר ואח"כ מכבה אינו חייב כי אם על ההבערה בלחוד ולא משום מכבה שאחר הבערה [כי כך דינא כמ"ש תוס' לעיל ל"א: והביאם התוי"ט לעיל בסמוך ד"ה והסותר ע"ש] ואי תימא א"כ גם בבונה ה"ל למיתני הסותר והבונה כדי לידע דסותר ע"מ לבנות דוקא. י"ל דלא פסיקא ליה דלר' שמעון בסותר אפילו שלא לבנות חייב משום דהכי הוי במשכן כמ"ש תוי"ט לעיל ל"א: להדיא וזה נכון:

פרק ח

משנה א

כדי גמיעה גירסת הערוך בערך גם ד' כדי גמיאה ולכאורה כך נכון לפום קושטא דאמר ר"נ ב"י דף ע"ז. הגמיאיני נא מעט מים מכדך:

תוי"ט ד"ה **שהיא שמע ישראל וכו'**. **וא"ת א"כ ל"ל למיתני וכו' וי"ל דאי לאו וכו'**. תירוצו דחוק לכל הרואה. ולולי דבריו של גדול י"ל דקמ"ל שיהיה שיעור הקלף גדול כל כך לכתוב עליו שמע ישראל שתהיה ראויה וכשרה לפרשה שבתפילין כלומר כתב

אשורית מיושר וגליון מלמעלה ולמטה והצדדין שיעור הראוי ובין אות לאות כמלא אות והריוח בין שיטה לשיטה כדינו. מה שאין צורך לכל אלו כשנכתוב פרשת שמע ישראל רק כדי לקרות מתוכו ק"ש על מטתו וכדומה וזה שיעור זוטריה וזה ברור:

משנה ו

הכרכר. גירסת הערוך בכרכד:

פרק ט

משנה ה

קמוליא. ס"א קמוניא ערוך בערך אשלג:

שם תוי"ט ד"ה **בסבכה** ס"א פי סבכה וכן העתיק רש"י. וכן אי' במשב"ג וכן לעיל ע"ט ע"א בגמ' איתא לפי סבכה:

שם [משנה] **להעביר על הכתם**. במשב"ג להעביר את הכתם ופירש"י את הכתם של דם נדה וכו':

משנה ז

תוי"ט ד"ה מת כגרוגרת וכתבו תוס' דף צ: וכ"כ רש"י ותוס' חולין ס"ו. אבל תוס' בע"ז ל"ח. כתבו דבר זה בשם התוספתא וקצ"ע:

פרק י

משנה ג

ובשפת חלוקו. גירסת הערוך ובחפת חלוקו:

משנה ה

תוי"ט ד"ה **וכן כזית מן המת וכו'**. **ומת דאסור בהנאה מצניעין אותו כדי לקוברו כו'**. עיין במשנה למלך סוף הלכות אבל בד"ה אשר על כן וכו' כתב דאין חיוב קבורה בכזית מן המת כי אם בראשו ורובו והביא ראיה מן הירושלמי דנזיר ע"ש:

משנה ו

תוי"ט ד"ה **ר' אליעזר אומר וכו'**. ותימא על הר"ב והרמב"ם. עיי' בש"ג בשם ריא"ז והעולה מדבריו אחר שהאריך בתמי' זו על הרמב"ם וגם על הסמ"ג לאוין ס"ה אשר כתב בזה"ל הכוחלת ר' אליעזר אומר חייב חטאת וחכמים אוסרין משום שבות ואמרי' בגמ' דכוחלת היא תולדה דכותבת ע"כ וסיים הרא"ז בזה"ל ולא ידעתי לו ישוב אם לא שנאמר שבגי' מיימוני היה כתוב גם בלישנא בתרא דכוחלת הוי משום כותבת ע"כ. וכן

ראיתי הלח"מ כתב לעיין בש"ג. והנה מה שנסתפקו להגדולים נעשה ודאי ומי לנו גדול מהערוך אשר העתיק הסוגיא בערך גדל. כך להדיא כוחלת משום כותב גודלת ופוקסת משום בונה. ומעתה לא מעבר לים היא וברור שלפני הרמב"ם והסמ"ג וכן לפני הר"ב היה גירסת הערוך. ובתקוני כלי שרת כתבתי בס"ד אהא דאמר בגמ' צ"ה. כוחלת משום צובעת וציין בעין משפט אות קטן א' מיימוני פכ"ב מה"ש הלכה כ"ב. טעות שתים נזדמן האחד דדין דכוחלת נזכר במיימוני פכ"ג הלכה י"ב והשנית דהרמב"ם לא כתב משום צובעת אלא משום כותבת:

פרק יא

משנה ה

הר"ב ד"ה **מוקפות סמוכות זו לזו כמו אין מקיפין בבועי**. חולין מ"ו: אכן רש"י כתב ראיה מן המוקדם כמו אין מקיפין שתי חביות ביצה ל"ב. ודע דבביצה ל"ב כתב רש"י מקיפין מקריבין זו אצל זו כמו אין מקיפין בריאה [חולין דף נ'. ועיין תוי"ט שם הגיה] וכמו לתרום שלא מן המוקף [גיטין ל:] וכמו מקפת וקוראה לה שם [טהרות פ"ד] ובשקלים סוף פ"ג כתב הר"ב המוקפים הסמוכים וכו' ודוגמתו לתרום שלא מן המוקף. אין מקיפין בבועי ע"כ. ודע דזה שכתב רש"י כמו מקפת וקורא לה שם ציינו בטעות טהרות פ"ד כי שם ליתא אלא בנדה פ"י מ"ז איתא:

פרק יב

משנה ג

הכותב שתי אותיות וכו'. **בכל לשון חייב**. פי' הר"ב בכל לשון וכתב של כל אומה ואומה ע"כ וכ"כ רש"י בפירושו במשנה ק"ג. בכל לשון של כל כתב וגופן של כל אומה ואומה חייב. וכן כתב רש"י שאצל אלפסי בכל לשון כל כתב וגופן של כל אומה ואומה. וכן לשון הרמב"ם בפירושו בכל לשון בכל כתיבה וכ"כ בחיבורו פי"א מהלכות שבת דין יו"ד הכותב בכל כתב ובכל לשון חייב. ע"כ. הנה אע"ג דתנן בכל לשון הוכרחו כל הגדולים הנ"ל לפרש דר"ל בכל כתב דאין לפרש בכל לשון ממש כגון לשון שמדברים בו כל אומה ואומה בלשונות הנכרים גיפטית מדית יונית עילמית דהאיך יתואר בכותב שתי אותיות לכוללו בשם לשון שמדברים בו האומות. וקצת בדוחק י"ל דס"ל דהכי פירושא במתני' לפמ"ש התוי"ט ד"ה בין משני סמניות וכו' ועי"ל וכו' וכגון הסימנים שרגילין לעשות בהן המספר ומאנשי הודו העתיקם וכו'. ולפ"ז י"ל בכל לשון דתנן קאי

על שני סמניות כלומר דחייב אשני סמניות אפילו הם סמניות בכל לשון כגון מאנשי הודו וכה"ג. וכן העירני חביבי הרב הלומד תורה בתמידית לשמה ה"ק מהר"ז נר"ו. ואחר העיון איכא למידק גם בהא דאם במספר הבא מהודו וקורין ציפר"ס חייב כ"ש בכותב בכתב נכרים הענין ומכוונין מדבר שלם שחייב. ועוד טעמים אחרים שא"א לפרש הכי ואין להאריך. הילכך על כרחינו לפרש בכל לשון דתנן ר"ל בכל כתב וגופן של כל אומה ואומה. ואחר בירורי דברים האלו. דע דהא דכתב הרמ"א סי' ש"ו סי"א אהא שכתב המחבר מותר לקנות בית בא"י מן הנכרים וחותם ומעלה בערכאות [הג"ה בכתב שלהם דאינו אסור רק מדרבנן ומשום ישוב א"י לא גזרו. אור זרוע] אין לפרש שישראל הכותב בכתב שלהם אינו איסור מדאורייתא רק מדרבנן. שהרי מבואר במשנה דהכותב בכל לשון חייב והיינו בכל כתב כדאמרן. אלא כוונת הרמ"א בשם א"ז דאין אסור אלא מדרבנן כלומר אמירה לנכרי אינו אלא משום שבות דרבנן. ואע"פ שהלשון דחוק קצת במ"ש בכתב שלהם וכו' דמאי אריא בכתב שלהם הלא אפילו בכתב שלנו הוי באמירה לנכרי שבות. מ"מ צ"ל אורחא דמילתא נקט שהנכרי בערכאותיהם ודאי אינו כותב בכתב שלנו אלא בכתב שלהם. וכן פי' הא"ר ס"ק כ"ד רק מדרבנן פי' אמירה לנכרי ולכתוב אבל ישראל הכותב בכתב שלהן הא תנן בפ' הבונה בכל לשון חייב ופירש"י כתב של כל אומה וכו' ע"כ. מיהו ראיתי בדרכי משה סי' ש"ו ס"ק ה' כתב בזה"ל וכתב א"ז דלא שרי אלא כשכותבים בכתיבה של נכרים דאינה אסורה אלא מדרבנן אבל בכתיבה שלנו שהיא מדאורייתא אסור ע"כ. וכ"כ הלבוש מותר לקנות בית מנכרי בא"י. בשבת וחותם הנכרי ומעלהו בערכאות שלהם ובכתב שלהם דאינו אסור אלא מדרבנן ומשום ישוב א"י לא גזרו ע"כ. הנה שפתותיו ברור מללו דכתיבה של נכרים מדאורייתא בשבת שרי וצ"ע מהמשנה דהכא דתנן חייב. ודעת לנבון נקל הלא חייב אפילו בכותב שני אלפי"ן או שני ביתי"ן וכה"ג כמ"ש פירש"י והר"ב ד"ה בין משם א'. וא"כ חזינן דעל שתי אותיות בלבד שהן אשורית חייב. ודע עוד שכתב המג"א סי' ש"מ סק"י בזה"ל כתב בהג"מ פ"א מס"ת הא דאיתא בסי' ש"ו סי"א כותבין בשבת פי' בכתב גלחות דאינו אלא שבות וגזרו על שלהם אטו שלנו וכ"מ קצת מלשון רמ"א שם פי' שאומר לנכרים לכתוב דהוי שבות דשבות בספ"ז כתב דכתיב' דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב דאפי' אם האות חסר זיין לא חשוב כתב לענין שבת החמורה כ"ש הכא דקאמרי' בהבונה הא דבעי זיוני ע"כ. ותמיהני דהרמב"ם כתב דהכותב בכל כתב ובכל לשון חייב ואפילו משני סמניות ופי' המ"מ אפילו אין אותיות ידועות רק סימן בעלמא כגון נוני"ן הפוכין גבי ויהי בנסוע ע"כ. והא דבעי זיוני היינו בכתב אשורית דכל זמן שלא זיינאן

לא נגמרה מלאכתו ואפשר דכתיבה דקה נמי פטור כיון שהוא נלקח מכתב אשורית אבל בכתב נכרים כיון שהוא כתב שלהן למה לא יתחייב וכ"כ הרב"י בא"ע סי' קכ"ו לענין גט גם בתוס' בגיטין ח' וס"פ מרובה אי' בהדיא דהוי דאורייתא ואפשר דפליג על הרמב"ם וכו' עכ"ל המג"א. העתקתי כל דבריו של גדול למען יראה הקורא בהורים ומורים הלכתא רבתי לשבתא דכל הגדולים ראשונים ומפרשי המשנה הסכימו דבכל כתב של אומה ואומה חייב בשבת מן התורה סקילה במזיד ובשוגג חייב חטאת וזה שסיים המג"א ואפשר דפליג [הג"מ] על הרמב"ם. לאו דוקא נקט אלא ה"ה דפליג נמי על רש"י בפרושו ועל תוס' [בגיטין ח': ד"ה אע"ג דאמירה לנכרי שבות משום ישוב א"י לא גזרו אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתירין אמירה לנכרי במלאכה דאורייתא וכו' וכ"כ תוס' עוד בב"ק פ': ד"ה אומר לנכרי וכו' ע"ש. ובודאי אין להעלות על הלב דסברי תוס' שהנכרי יכתוב בערכאותיהם כתב אשורית ממש] וכן פסק בטוש"ע שם להלכה ע"פ המשנה וגמ' כותבין הגט בכל כתב ובכל לשון בין שהוא כתב של נכרים וכו'. הרי חזינן להדיא דכתב של כל אומה מיקרי כתב מן התורה דגבי גט דכתיב וכתב לה ספר כריתות ופסלינן חקיקה בגט משום דבעינן וכתב כמבואר בגיטין כ'. וכן קי"ל בטוש"ע אה"ע סי' קכ"ה אלמא מדמכשרינן כתב נכרי בגט על כרחך דמקרי כתב וכ"כ הב"ש שם בזה"ל סק"א כתב הנכרים אע"ג דכתיב בתורה וכתב ש"מ כתב נכרים נמי כתב הוא ועי' ב"י ונ"מ לענין שבת דהוי מלאכה גמורה ולא שבות ואמירה לנכרים אפילו בכתב שלהם לא הוי שבות דשבות אלא שבות הוא וכ"מ מרמב"ם וכ"מ מתו' גיטין בסוגיא אומר לנכרי וכותב וכ"כ הברטנורה בפ' כלל גדול ולא כע"ש בסי' ש"ה ע"כ. העתקתי כל דבריו של גדול הב"ש מפני שלא הבינותי מה שסיים הב"ש וכ"כ הברטנורה בפ' כלל גדול. לכאורה טעות הדפוס הוא וצ"ל בפ' הבונה. וכוונתו על פי' הר"ב במשנה שאנו עסוקים בה עכשיו. מיהו לא ידעתי טעם עזבו פי' רש"י ופי' הרמב"ם שמפרשי' ג"כ הכי. תו מ"ש בסוף הדיבור ולא כע"ש סי' ש"ה. וצ"ל סי' ש"ו אמנם אחרי ראי את האמור בע"ש סי' ש"ו סקי"ד אהא שכתב הרמ"א בהגה"ה בכתב שלהם דאינו אסור רק מדרבנן. כתב הע"ש בזה"ל פי' הכתב שלהם אינו אסור לכתוב בשבת אלא מדרבנן אבל בכתב שלנו אסור כיון שהוא מדאורייתא או אפשר לפרש דאמירה לנכרי אינו אלא מדרבנן מיהו לשון הרב לא משמע כן אבל יש לתמוה דהא אמירה לנכרי אפילו במלאכה דאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן ולמה החמירו בו יותר מן מקח וממכר שהתירו לעצמו לעשות המקח והנה באמת ראיתי בתשובת משפט צדק ח"ד סי' ל"א שתמה על זה וכתב שלא התירו משום ישוב א"י אלא לומר לנכרי שיכתוב השטר אבל ליקח הבית בשבת אסור ע"ש. עכ"ל

הע"ש. העתקתי כל דבריו של גדול הע"ש למען הודיע כי ז"ש בשם תשובת מ"ץ הביאו ג"כ המג"א סקי"ט לקנות בית ובמ"ץ כתב בשם הריב"ש והרא"ש דאסור לקנות אלא כשקנה מערב שבת אז מותר לומר לנכרים לכתוב בשבת ע"כ. והנה בעיקרא דדינא יהיו סותרים מ"ש הגהות אשר"י ס"פ שני דמ"ק סי' ח' [והביאו הב"י ג"כ] בזה"ל מותר לקנות בתים מן הנכרי בשבת כיצד הוא עושה מראה הוא לו כיס של דינרים והנכרי חותם ומעלה לערכאות מאור זרוע ע"כ. אכן הא"ר כתב שדברי המג"א נאמרים באמת ובצדק עפ"י הירושלמי דתנא להדיא דמותר לקנות בשבת וכו' ע"ש ולכן בגוף התמי' שכתב הע"ש דהא אמירה וכו' ולמה החמירו וכו' שהתירו לעשות המקח אפשר לומר דזיל בתר טעמא דמקח וממכר דאסור כתבו רש"י ותוס' ביצה ל"ז משום דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר [וכ"כ רש"י לעיל בביצה כ"ז: ד"ה אין פוסקין] וא"כ הכא דקנין של מצוה היא לקנות בית בא"י הוי דיבור של מצוה. וגם לטעם השני שכתבו דמקח וממכר אסור דגזרו דאתי לידי כתיבה שטרי מכירה. הכא דמעלה בערכאותיהם שהשופט הוא הכותב ולא הלוקח [עי' גיטין י' וי"א.] ליכא למיחש מידי. ובזה יתיישב דינא של הג"א שעולה כהוגן. עכ"פ ראה ראינו כי הע"ש מעיד בעצמו דלשון הרמ"א אי אפשר להולמתו אלא באופן דס"ל לרמ"א דכתב שלהם בשבת אינו אלא מדרבנן [וכמו שכתבתי ג"כ לעיל וברתי דמוכרח נמי כוונתו הכי ממ"ש בד"מ כך להדיא] וא"כ אדדחי הב"ש לדברי הע"ש שלא שגג בזה כלום וה"ל לכתוב הכי אדעת הרמ"א וד"מ והגהת מיימי' והלבוש. ואשובה אל מכוני דזה שכתב הרמ"א בהגה"ה בשם אור זרוע לא זכיתי לגוף הספר כי לא הובא בדפוס מיום היותו אלא ממה שראינו הגהות אשר"י במ"ק מ"ש בשם א"ז שהעתקתי למעלה ולא נזכר כלל מכתיבת נכרים אם היא דאורייתא או דרבנן וסתמא כפרושו כדעת כל הגדולים דהיא דאורייתא. וכן נראה ממ"ש הרשב"א בחידושיו בשבת ק"ד: אהא דאמרי' ובכל דבר שהוא רושם לאתויי הא דתני ר"ח כתבו [גט] במי טריא וכו'. ומהכא משמע דהלכות שבת כהלכות גיטין ובעינן שיכתוב וכו' כמו ששנינו לענין גיטין וכו'. וכ"כ תוס' גיטין י"ט. ד"ה דיו ע"ג דיו וכו' דמדמי גט לשבת. ושוב אין לנו המתנגד לזה רק הגה"מ שכתב המג"א סי' ש"מ הנ"ל בקיצור נמרץ. ולכן אערכנו נגד קורא המשכיל. וז"ל ההג"מ פ"א מהל' תפילין וס"ת א"ק ע' ד"ה כרשב"ג וכו' והא דאמרינן פ"ק דגיטין כותבין עליו אונו אפילו בשבת פי' בכתב גלחות דאינו אלא משום שבות דגזרו על שלהם אטו שלנו ע"כ. ובספ"ז מהל' הנ"ל אק"מ ז"ל לשון רבינו שמחה למה שנהגו היתר לכתוב כתבי הדיוטות בלא שירטוט משום דכתיבה דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב דאפילו אם האות חסר זיין לא חשיב כתב לענין שבת החמור כ"ש הכא

דקא אמר פ' הבונה לא קשיא הא דקבעי זיוני הא דלא קבעי זיוני וכדאמר נמי בהקומץ רבה ואפי' כתב א' מורכב פשיטא אר"י א"ר לא נצרכה אלא לקוצי של יו"ד הא נמי פשיטא אלמא דמילתא דפשיטא אפילו קוצי של יו"ד מעכב דלא חשיב כתיבה אבל כתב גמור אסור לכתוב יותר מג' תיבות בלא שירטוט וכו' עוד שם אך נ' דכתיבה שלנו היינו משי"ט אין חוששין כיון שאינה כתיבה גמורה ע"כ הנה מלבד מ"ש המג"א דפליג אהרמב"ם ואני כתבתי למעלה דפליג נמי ארש"י ותוס' והר"ב. לכאורה פליג נמי דידי' אדידיה בעצמו שהרי אהא שכתב הרמב"ם בפ"ד מהל' גירושין דין ד' כותבין את הגט בכל כתב ובכל לשון כתב הג"מ א"ק ה' כתב בס' התרומה שצריך לעשותו כס"ת שיהא כל האות מוקפת גוויל וכו' אמנם לזיין שעטנז ג"ץ לא נהגו לעשות כדי שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים ובלא זיין נקראי' אותיות כדאיתא בפ' הבונה דאמרי' נטל לגגו של חי"ת ועשהו ב' זיינין חייב אלמא דבלא זיין חשיב כותב שני אותיות להתחייב בשבת ע"כ. והיא פליאה שני הפכי' בנושא אחד דהכא כתב דמוכח בפ' הבונה דבלא זיין חשוב וכו'. והתם בספ"ז מהל' תפילין וס"ת שהעתקתי למעלה כתב דמפ' הבונה מוכח דאם האות חסר זיין לא חשיב וכו'. ולכן דע אשר אודיעך שכתב המרדכי רפ"ק דגיטין פסק בס' התרומה דאין לזיין בגט אותיות של שעטנז ג"ץ וכו' בלא תגין נקראים אות והתגין לדרש באים אמנם ריב"א היה מדקדק כיון שלא יתחייב עליהם בשבת אם יכתבם בלא זיין כמשפטם כדאי' בפ' הבונה א"כ לא מיקרי אות בלא תגין וכו' והכי איתא בפ' הבונה תנא נתכווין לכתוב אות א' ועלו בידו שתים חייב והתנן פטור ל"ק הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני וכו' ובס' התרומה כתב דההיא דהבונה י"ל דמיירי בס"ת או במקום אחר שנתכווין לכתוב כמשפט ס"ת והכי פירושא הא דבעי הסופר לזיוני כגון בס"ת הא דלא בעי הכותב לזיוני אבל אידי ואידי כשעלו בידו לכתוב ב' אותיות שצריכין זיין אלו היה בס"ת דהא לא קאמר הא באותיות שדינם לזיון והא באין דינם לזיון תדע דהא קאמר התם נטל לגגו של חי"ת ועשאה כמין ב' זיינין חייב משמע דבנטילת הגג חייב אע"ג דלא זיין האותיות אלמא כיון דאין דעתו לזיין ולעשות תגין מיקרי אות בלאו הכי ע"כ:

ובכן בין תבין דז"ש הג"מ הכא לדעת בעל התרומה ומ"ש התם אליבא דר' שמחה ואיהו סבר כריב"א [מיהו לר' שמחה ולריב"א ודאי דמצוה לפרוק הא דאיתמר נטל לגגו של חי"ת וכו'] והשתא הא דכתב נמי הג"מ פירושא דכותבין אינו בכתב גלחות אזיל לשיטת האומר דבגט בעי אשורית דוקא והיינו כדעת רש"י במנחות ל"ד. ד"ה נאמר להלן כו' וצריך לכתוב בדיו בין במזוזה בין בגט וכו'. ומשמע דה"ה נמי כתב אשורית. לפמ"ש תוס' שם ד"ה כמה שנאמר להלן וכו' על רש"י שתימה גדולה פירש. וכן כפי

הסכמת כל הגדולים דגט כשר בכל כתב אפי' בכתב של נכרים וכתבו בש"ע אה"ע להדי' דכשר והגיה הרמ"א בזה"ל ואין להכשיר בכתב אחר רק במקום עיגון משעת הדחק וכו' [תשובת הרא"ש] וכתב עליו הב"ש סק"ד בכתב אחר משום דלכתחילה כותבין בכתב ס"ת וכו'. מוכח להדיא דכתב נכרים נמי כתב מיקרי. וא"כ קשיין דברי הרמ"א וד"מ שהעתקתי שכתב בסי' ש"ו דכתב שלהם אינו כתב אלא דגזרו על שלהם אטו שלנו. וא"כ כל מדה נכונה גבי גט דכתיב וכתב יש לפסול לגמרי כתב נכרים וקשה טובא שהרי הרמ"א בעצמו כתב גבי גט דכשר במקום עיגון אפי' בכתב שלהם. ודע עוד דאפילו האור זרוע שכתב דצריך לכתוב בגט כתיבה גסה ולא משי"ט כתב הב"י במסקנא בסי' קכ"ו דכל שאינו דומה לכתב אשורית כתב בפני עצמו הוא ולא גרע מכתב הנכרי דכשר בגט והא"ז והכל בו מודו בהכי ולא אמרו אלא לכתוב משקיי"ט אלא בכתב שאנו קורין משקי' שדומה לאשורי צריך לכתבו בתיקון כתב אשורית ממש ואפי' קוצי של יו"ד מעכב אבל כל שאינו דומה לכתב אשורית הוא כתב בפני עצמו וגם הרא"ש בתשובה כלל מ"ה שכתב גט שלא נכתב בכתיבה אשורית מרובעות פוסלת בארצנו. מ"מ כתב דבמקום עיגון לא הייתי פוסלו:

היוצא לדינא גם אם המצא תמצא ישוב נכון על דרך שערי תירוצים לא ננעלו. מ"מ עכ"פ יחיד ורבים הלכה כרבים ברוב מנין אשר ערכתי ומדבריהם נשמע דכתיבת נכרים מיקרי כתיבה וגם ההוכחה מעצמיית המשנה בין בכל לשון דפירושו ברור בכל כתב. והנה ראיתי בתשובת שב יעקב סי' ה' דסומך ראשו ורובו על מ"ש הרמ"א בכתב שלהם דאינו אסור רק מדרבנן ופשט להתיר בישראל שיש לו משפט בערכאות שלהם וצריך לעשות כתב גלחות ע"י מליץ ואם אינו עושה בשבת יבא להפסד. ומסיק שם כיון דא"ז והגמיי' והרמ"א הביאו להלכה דלא זו כתב הוא יש לסמוך עליהם לצורך הפסד לעשות כתב גלחות ע"י מלומד נכרי בשבת ע"ש והגאון ההוא לא הערה כלום דרוב הפוסקים גדולים [ומשמעות המשנה] דלא כהג"מ וגם הסתירה ממה דקי"ל גבי גט. וגם נראה דאף אם נניח לסברא קיימת דכתב נכרים לא הוי כתב. מ"מ מחייב בשבת משום רושם עכ"פ. ואעידה לי עדים נאמנים כי ז"ל הרמב"ם בפירושו משני סמניות סמניות הוא לשון רבים של סימן והם סימנים כמו שכותבין בני אדם א' שיורה על אחד וב' שיורה על שנים בכל לשון ובכל כתיבה ור' יוסי אומר כי כותב שתי אותיות אינו חייב משום כותב אלא משום רושם ורושם אצלינו מאבות מלאכות כיון שהיה במשכן כי קרשי המשכן היו עשרים מצד צפון ועשרים מצד דרום ושמנה מצד מערב ותכלית מה שהיו מונין שם עשרים והיו כותבין על הקרש הראשון בצדו האחת א' ועל הקרש השני ב' וכך היו עושין עד הקרש

האחרון שהיו כותבין עליו כ' וכיון שכן הוא כמו שאמרנו מי שכתב בקרש י"א והם שתי אותיות וככה עד הי"ט חייב משום רושם ותועלת היותו משום כותב או משום רושם כי לדעת האומר משום כותב יתחייב על שתי אותיות כשכתב כתיבה בשבת בשוגג ואח"כ כתב ב' אותיות בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת לפי שהיא מלאכה א' והאומר משום רושם מונה רושם מאבות מלאכות יתחייב שתים ע"כ. העתקתי כל דבריו של גדול למען הודיע כי צריך ביאור והתבוננות רב במ"ש הנפקותא בין הת"ק דמחייב משום כותב ובין ר' יוסי דאמר דאינו חייב אלא משום רושם דנ"מ לענין שתי חטאות כשכתב כתיבה בשבת בשוגג ואח"כ כתב ב' אותיות וכו'. ונעלם ממני כוונתו דהא לר' יוסי נמי מה שכתב כתיבה בתחילה לא מצינו שהיא מאבות מלאכות אלא משום שהיו רושמין ע"ג קרשי המשכן ולהכי לשיטת ר' יוסי יתחייב משום רושם וא"כ כשכתב אח"כ ב' אותיות נמי לא הוי אלא מלאכה אחת כמו לת"ק [ועמ"ש המגיד בפי"א מה"ש דין י"ז ואעתיק דבריו בסמוך לקמן יתיישב קצת. אבל מ"מ צריך ביאור דהיכן מצינו כתיבה במשכן זולתי שהיו כותבין על קרשי המשכן. ותו דנפקותא בין ת"ק לר' יוסי בפשיטות יכול לומר כפי המתבאר בסוגיא ק"ג. דלר' יוסי דאמר משום רושם מחייב כל אדם אף כשכתב בשמאלו. ולת"ק דמחייב משום כותב לא יתחייב אלא השולט בשתי ידיו אבל שאר כל אדם כשכותב בשמאלו פטור דלא כתיבה היא אבל לר' יוסי חייב דבשמאל רושם מיהו הוי וכ"כ הרמב"ם בפירושו בריש המשנה דהכא אמרם בין בימינו בין בשמאלו ורוצה לומר מי שהוא משתמש בשתי ידיו והם קורין אותו שולט בשתי ידיו אבל שאר בני אדם אינה נקראת כתיבה אלא כתיבת ימין אבל כתיבת שמאל אינו אלא רושם לא כותב ע"כ. וא"כ מי דוחקו למצוא תועלת על דרך רחוקה. והוי מצי למימר תועלת ממה שביאר בסמוך ממש דלר' יוסי חייב בשמאל כל אדם ולת"ק פטור. ועוד אקח מועד בס"ד לבוא על העיון היטב בכוונת הרמב"ם כל הקודם להבין ולהשכיל דברי הרמב"ם זכה בחלקו. גם ממה שהודעתיך לשון הרמב"ם לפרש שני סמניות דהיינו שכותבין א' שיורה על אחד וכו' והוא הפי' השני שכתב הר"ב דגרסי' במשנה משני סמניות וכמ"ש התוי"ט דכך לשון הרמב"ם. ואשר על כן לשון הרב המגיד שהעתיק המג"א סי' ש"מ סק"י שהבאתי לעיל דמשמע דהרב המגיד כתב הכי לפרש דעת הרמב"ם דשני סמניות היינו כגון נונין הפוכין. צע"ק דהא שפתי הרמב"ם בפירושו ברור מלולו באופן אותיות ממש]. עוד בחיבורו פי"א מהל' שבת דין י"ז כתב בזה"ל רושם תולדת כותב הוא כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל וכו' ה"ז חייב משום כותב וז"ל הה"מ רושם תולדת כותב וכו' משנה בהבונה אמר ר' יוסי לא חייבו ב' אותיות אלא משום רושם

שכן כותבין על קרשי המשכן לידע איזה הוא בן זוגו ופי' רבינו בפי' המשנה שדעת ר' יוסי היה שהרושם הוא אב בפ"ע וכתיבת ב' אותיות בלבד הוא משום רושם לפי שכך היו עושין במשכן ואין הלכה כמותו אלא תולדת הכותב הוא והאריך בזה שם ורש"י ז"ל פי' פירוש אחר ע"כ. היוצא מדברי הנ"ל ברור דלא גריעי כתב נכרים מהרושם צורות בכותל דנהי דאב לא הוי אבל עכ"פ משום רושם תולדה כותב חייב מדאורייתא. והנה בענין כותבין עליו אונו בשבת. הארכתי במי"א פ"ד דחלה לאסוקי הלכתא. גם בענין דאיתמר בשמעתתי'. הא דבעי זיוני. יש לי מקום דבעי עיוני. ותמצא בחדושי אשר השם גם בזה חנני:

אמר רבי מצינו שם קטן וכו'. דע דבמשב"ג איתא אמר רבי יהודה מצינו וכו'. וכן מוכרח מכל הסוגיא שבגמרא ק"ג. עד סופו וכן במשנה שבירושלמי איתא ר' יהודה וכבר ידוע דסתם ר' יהודה הנזכר הוא ר"י בר אלעאי. ורבי בסתמא הוא ר"י הנשיא. ובכן שגגות המדפיסים היא לשנות השם בכל המשניות ואשתרבוב אשתרבב והמכשלה יוצא מתחת ידיהם גם בכל תקוני שבת שנדפסו לומר שמונהם. ומצוה להודיע לכל הנכשלים אחריהם. ומכאן ולהבא יהיו זריזים ונזכרים לומר בשם אמרו. אמר רבי יהודה מצינו שם קטן וכו':

משנה ד

ועל שני לוחי פנקס והן נהגין. נקראין מן והגית בו [יהושע א'] לשון הרמב"ם בפירושו ובש"ס שלפני ציינו תלים א'. וליתא:

פרק יג

משנה ז

תוי"ט ד"ה **אע"פ שעמד הראשון וכו' כלומר לפנים אל תוך הבית וכו'**. כפי פירושו דחוק מה דתניא והלך לו. ועדיפא ה"ל לתנא לומר ונכנס. ונעלם מדעתי למה לא פי' בפשיטות. שהראשון וגם השני בפנים הבית היו וישב הראשון וכו' ובא השני וכו'. ועמד הראשון והלך לו לדרכו ע"פ חוצה [כמו אם יקום והתהלך בחוץ הנאמר ברוב המקומות] ובחדושי בס"ד מבואר במה שהשיג המג"א סי' שט"ז סקי"א לענין דינא:

פרק יד

משנה ג

תוי"ט ד"ה **כל האוכלים וכו'**. **כלומר שקשין להם וכו'**. קיצר למאוד עד שקשה להבין. אמנם ביתר ביאר ז"ל רש"י ק"י לאתויי טחול לשינים ואע"פ שקשה לבני מעיים. כרשינין לבני מעיים ואע"פ שקשה לשינים סד"א כגון שקשים לאדם לאו אורחא למיכלינהו וכו':

משנה ד

לא יגמע. בערוך איתא לא יגמא. וזה יתכן למאוד לפ"מ דפשט ר"נ בר יצחק בגמ' ע"ז. הגמיאיני נא מעט מים מכדך. ועמ"ש לעיל ריש פ"ח בס"ד:

פרק טו

משנה ג

תוי"ט ד"ה **מיום הכיפורים לשבת וכו'**. ועמ"ש בזה במשנה ז' וט"א דמנחות. כצ"ל:

פרק יז

משנה א

כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן. ותוס' הוכיחו דהכי גרסי' כל הכלים הניטלים בשבת ודלתותיהן עמהן ע"ש וכן מוכרח ממה שתירץ אביי בסוגיא קכב: דהעתיק המשנה בלשון שכתבו תוס' דהכי גרסינן ופליאה ממני שלא הערה התוי"ט מזה כלום:

משנה ב

ואת המזלג. במשב"ג איתא ואת המלגז ונדפס בצד הגליון מלגז פירוש מזלג. וכתבתי בתקוני כלי שרת בשם הערוך ערך מלגז שכך הוא העיקר והרב המוסיף כתב פי' מזלג בחלוף אותיות על כבש כשב שמלה שלמה ע"כ. והאמת עד לעצמו שגם לעיל בברייתא צ"ב: שנים שהיו אוחזין במלגז ולוגזין ופירש"י מלגז פירק"א בת שלשה שיניים ומהפכים בה תבואה וכו'. ולוגזין מאספין השבלים ע"כ:

משנה ד

ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלין וכו' ע"ש. ודע דבסוגיא לקמן דף קנ"ז. מסיק הש"ס מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר"ש מודה דתנן כל הכלים ניטלין בשבת חוץ ממסר הגדול ויתד של מחרישה וז"ל רש"י כל הכלים ניטלין ואפילו מלאכתו לאיסור ור"ש

היא ע"כ. משמע להדיא דלא גרסי' הכא במשנה ר' יוסי אומר וכן בירושלמי ליתא. ועיין בעירובין ל"ה א' סבר לה כר' יוסי דאמר כל הכלים וכו'. ע"ש. משמע קצת דגרסי' ר' יוסי וקצ"ע:

פרק יט

משנה א

תוי"ט ד"ה **ע"פ עדים וכו'. ואין להקשות וכו'** ע"ש. דע הך קושיא ופרוקא מבואר בש"ס להדיא ק"ל. ולשון התוי"ט קצת שלא בדקדוק:

משנה ו

הר"ב ד"ה **אינו אוכל** בתרומה וכו'. נאמר בפסח תושב ושכיר ונאמר בתרומה תושב ושכיר וכו' ע"ש. ביבמות ע'. תניא אמר ר' אליעזר מנין לערל שאינו אוכל בתרומה נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר וכו' ר' עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר איש איש לרבות הערל מעתה קצ"ע דנקט הר"ב דוקא ילפותא דר' אליעזר ולא נקט ילפותא דר"ע דקי"ל הלכה כר"ע [ורש"י בפירושו לא הכריע מאיזה טעמא אלא כתב בזה"ל ואינו אוכל בתרומה דילפינן ביבמות שערל אסור בתרומה] שוב ראיתי שגם ביבמות רפ"ח כתב הר"ב הערל כהן שמתו אחיו מחמת מילה אינו אוכל בתרומה דילפינן מפסח וכו' ע"כ. וכן הרמב"ם בפירושו ביבמות כתב מטעמא דתושב ושכיר האמור בפסח ילפינן מיניה לתושב ושכיר גבי תרומה וכן בחיבורו פ"ז מהל' תרומות דין י' כתב כהן ערל אסור לאכול בתרומה מדין תורה שהרי נאמר תושב ושכיר בתרומה ונאמר תושב ושכיר בפסח וכו'. ואולי משום דהלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו [עירובין מ"ו: וכן מוכח כתובות פ"ד: לפ"מ דקי"ל כר' יוחנן וא"כ בהחלט אף לפי תירוץ הראשון דבגמרא דבהא קמיפלגי וכו' ע"ש דאין הלכה כר"ע מרבו] ור' אליעזר היה רבו של ר' עקיבא כמבואר בסנהדרין ס"ח. פסחים ס"ט. נדרים נ'. ובשאר דוכתי לפיכך פרשוהו הרמב"ם והר"ב כטעמא של ר"א. שוב ראיתי הלח"מ פ"ט מהל' קרבן פסח דין ז' ד"ה ואוכל כזית וכו' כתב בזה"ל בפ' הערל איפלגו ר"א ור"ע וכו' ובפ"ז מהל' תרומות פסק רבינו ז"ל כר' אליעזר דכתב שם כהן ערל אסור לאכול בתרומה מדין תורה שהרי נאמר תושב ושכיר בתרומה ונאמר תושב ושכיר בפסח וכו' והשתא יש לתמוה טובא על רבינו ז"ל חדא דאיך פסק כר"א במקום ר"ע דהלכה כר"ע מחבירו מיהו לזה י"ל דפסק כן משום דביבמות דף ע"ב ב' אר"א ערל שהזה הזאתו כשרה והקשו לו מברייתא ותירץ האי תנא דבי ר' עקיבא הוא דמרבי לערל כטמא וכיון דר' אלעזר לא סבירא ליה כוותיה פסק רבינו כר' אליעזר וכו'

ע"כ. ודבריו של גדול הלח"מ נעלם מאתי להולמם חדא במ"ש דאיך פסק כר' אליעזר וכו' דהלכה כר"ע מחבירו וכו'. הלא דבר זה נגלה מכמה מקומות בש"ס סנהדרין ס"ח. נדרים נ'. פסחים ס"ט. ובשאר דוכתי טובא דר"ע תלמידו של ר' אליעזר ולא חבירו הוי. שנית תירוצו שכתב כיון דר' אלעזר לא סבר ליה וכו' לא הבינותי דלפ"מ דמסיק רבא שם ביבמות ע"ב: [ודוחה למה שתירץ ר' יוסף] לא לישתמיט תנא וכו' ע"ש א"כ אף ר"ע מצי סבר דערל שהזה הזאתו כשרה. וצ"ל דר' אלעזר פליג אהך ברייתא וס"ל כאותו ברייתא דאייתי הש"ס שם. סייעתא לר' אלעזר דעשו חכמים מעשה והכשירו הזאת ערל ע"ש וגם בערכין ג'. אמרי' דמשנה הכל כשירין להזות מרבי ערל וכר' אלעזר [וכן פסק הרמב"ם פ"י מהל' פרה דין ו'] ותדע דהרמב"ם פסק כרבא שהרי הרמב"ם ריש פ"ב מהל' חגיגה כתב דהערל פטור מן הראי' ובחגיגה ד': מסיק הש"ס דהא דתנא ערל פטור מן הראיה אתי כר"ע דמרבי לערל כטמא. וא"כ לדברי הלח"מ יהיה דברי הרמב"ם סותרים זה את זה אע"ג דהרמב"ם פסק כרבא דמסיק ביבמות ע"ב: לא לישתמיט וכו' והא דתני ערל פטור מן הראי' היינו משום דמאיס ואפילו למאן דלא דריש ערל כטמא מודה דערל פטור מן הראי' עי' תוס' ד"ה התם משום וכו'. וזה ברור. ובמקום אחר הארכתי בזה בס"ד:

פרק כ

משנה ה

תוי"ט ד"ה **מכבש של בעלי בתים וכו'**. ומסיים רש"י וכו' בהפלאה שבערכין ערך כבש כתבתי לברר פי' הערוך וכמה ענפים לדינא בס"ד:

פרק כא

משנה ב

היתה עליו לשלשת. עי' פי' הר"ב ותוי"ט ותוס' בזבחים צ"ד. כתבו בשם הערוך פי' צאת תרנגולים:

משנה ג

הר"ב ד"ה **ב"ש אומרים בש"ס קאמר שאין אנו סומכין על משנתינו וכו'** ע"ש. הנה בשבת קמ"ג. קאמר רב נחמן להא מילתא אנו אין לנו אלא ב"ש כר' יהודה וב"ה כר"ש ופרש"י אנו אין לנו. אנו אין אנו סומכין על משנתינו כמות שהיא שנוי' אלא מוחלפת שיטתה וב"ש כר"י ע"כ. ובביצה ב'. ואמר רב נחמן אנו אין לנו ז"ל רש"י בשיטת משנה זו לפי שמוחלפת השיטה אלא כך שמעתי מרבותינו דב"ש כר' יהודה וב"ה כר' שמעון ע"כ.

והוי יודע דבתוספתא דשבת"ז אי' כך להדיא בית הילל אומרים מגביהין מעל השולחן עצמות וקליפין וב"ש אומרים מסלק את הטבלה כולה ומנערה ע"כ. וכתבתי בחבורי התוספתא אולי שעל זה סמך רב נחמן שמעתי מרבותינו דמוחלפת שיטתה דמשנה ונתחוויר לי הגירסא בתוספתא יותר מגירסא שבמשנה ממה דלא תנן בבחירתא כלומר בעדיות בהדי קולי ב"ש וחומרי ב"ה ובזה נסתלק קצת מ"ש תוס' בשבת קמ"ג. ד"ה אנו אין לנו וכו' ע"ש וז"ל הר"ן אנו אין לנו אין אנו סומכין על משנתינו וכו' דמתני' דעדיות לא תני לה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה הילכך איפכא מתניא דב"ה כר' שמעון וכו' ע"כ. ובכן תדע דברי תוס' סתומין נתנו דמי דחקו להם לתרץ דמאי אולמי דהא מהא. הלא ברור דמאי דתנן בבחירה סמכי' עליה בכמה דוכתי ובכן עדיפא לומר דבאמת עליה דמתני' דעדיות סמך רב נחמן. וביותר דגם בתוספתא תניא הכי כדאמרן. ודע דבש"ס קנ"ז. איתא ואמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש:

משנה **ספוג וכו'** ע"ש. במשב"ג איתא ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו (ס"א ל"ג וחכ"א) בין כך ובין כך (ס"א מקנחין בו ונוטל) נוטל בשבת. וכתבו תוס' איתא ספרים דגרסי וחכמים אומרים בין כך מקנחין בו ולא יתכן כו' אלא ודאי לא גרסי ליה כלל ע"כ. וראיתי גירסת הרי"ף והרא"ש וחכ"א בין כך ובין כך ניטל בשבת וכתב הר"ן ניטל בשבת כשהוא נגוב. וכן משמע מלשון הרמב"ם בפירושו ומאמר חכמים בין כך ובין כך רוצה לומר בין שיהיה לו בית אחיזה שמותר להסתפג בו או לא יהיה מותר לטלטלו בשבת והלכה כחכמים ע"כ. ומצאתי באלי' רבה סי' ש"כ סקי"ט רוצה לקיים הגירסא וחכ"א בין כך ובין כך וכו' נגד התוס' ע"ש ובחדושי הארכתי בס"ד וגם הנוגע לדינא דפסיק רישא בררתי בצדק בהפלא' שבערכין בס"ד:

פרק כב

משנה א

הר"ב ד"ה **ובלבד שלא יספוג וכו'**. ואע"פ שיש לספוג עור בית אחיזה וכו' שלא יעשה כמעשה חול וכו' ע"ש. וכ"כ תוס' קמ"ג: בפי' המשנה ד"ה ובלבד שלא יספוג אפילו יש לו עור בית אחיזה דליכא חשש סחיטה אסור כדמפרש בגמ' שלא יעשה כדרך שעושה בחול. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם בפירושו בזה"ל הטעם אשר בעבורו לא יספוג שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ע"כ. וכן הוא להדיא בברייתא דמייתי הגמ' עלה דמשנה תנא לא יספוג ביין ולא יטפח בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ע"כ. ואשר ע"כ נעלם ממני כוונת רש"י שכתב בפירושו במתני' ד"ה ובלבד שלא יספוג שלא ישים ספוג

במקום היין לחזור ולהטיפו בכלי גזירה שמא יסחוט. ע"כ. ולא די שלא פי' כמו דמפרש בברייתא טעמא דמתני' אלא דמפרושו שכ' שמא יסחוט נראה במקום דליכא למיחש להכי כגון אם יש לו בית אחיזה שרי. וליתא דהא עכ"פ אסורה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ורציתי לומר דרש"י ס"ל הפי' בברייתא דזה דתנא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. קאי רק על מה דתנא ולא יטפח בשמן. אבל רישא דתנא לא יספוג ביין ס"ל לרש"י לפרש דטעמא משום סחיטה. אמנם היא גופה קשיא ולא ידעתי טעמא של דבר שהרי ודאי גם ביין איכא למימר שלא יעשה וכו' כמו דאמרי' גבי שמן. וקצת י"ל בזה דהוכיח רש"י דאי טעמא במתני' משום עובדא דחול ה"ל לתנא דמתני' למתני ג"כ ובלבד שלא יטפח בשמן. א"ו במתני' טעמא משום סחיטה [וגבי טפיחה בשמן שמקנח ידו בכלי לא שייך סחיטה ולפיכך לא תנא לה במשנה] וקים להו דעובדא דחול לא שייך במניח ספוג במקום היין וטעמא דמסתברא דלא מצינו דאסור לעשות כדרך שהוא עושה בחול אלא במאי דיש בו טורח בעשייתו כגון הא דתניא בסוגיא בסמוך נתפזרו לו פירות בחצרו מלקט על יד על יד ואוכל אבל לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. והקשה הר"ן וא"ת מאי עובדין דחול איכא הכא וכו' תירץ הר"י כגון שנתפזרו בחצרו אחת הנה ואחת הנה אבל במקום אחד מלקטים ונותן לתוך הסל והרמב"ם ז"ל פי' דהכא במאי עסקינן כגון שנפלו בחצרו בתוך צרורות ועפרורת וכו' ע"כ. וכן יש לי עוד ראיות לזה. ואין עכשיו פנאי להאריך. והשתא ודאי בהנחת ספוג במקום היין והספוג בולע מעצמו אין שום טורח בו ושרי. אבל לטפוח בשמן לכנוס כמה וכמה פעמים ידו בשמן ולקנח כמה פעמים ידו בכלי שיוסר השמן הנדבק מעל ידו לתוך הכלי ודאי דטורח רב יש והלכך אסור מפני עובדין דחול. ובדרך זה מבואר לשון רש"י בגמ' ד"ה ויטפח מכניס בו כפו והשמן נדבק בו ומקנחו בשפת הכלי ואסרוה משום דעובדין דחול ע"כ. הנה סיומא דרש"י שכתב ואסרוה משום עובדין דחול לא ידענא מה רוצה בזה שהרי זה איתמר להדיא בברייתא זו. אלא דכיון רש"י לפרש ואסרוה וכו' קאי על ויטפח בשמן וכדאמרן. שוב ראיתי שכתב הרמב"ם בחיבורו פכ"ב מהלכות שבת דין ט"ו בזה"ל נשברה לו חבית בשבת מציל ממנו מה שהוא צריך לשבת לו ולאורחיו ולבד שלא יספוג ביין או יטפח בשמן שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לידי סחיטה ע"כ. ואמרתי אולי גם כוונת רש"י על דרך זה. ויתכן בזה מאי דקשיא בדברי הרמב"ם שכתב שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לידי סחיטה. תינח שלא יספוג ביין דגזרי' שמא יסחוט הספוג. אבל לא אזלא שפיר טעם זו גבי לא יטפח בשמן דהיינו שמכניס כפו בשמן וכו' מאי סחיטה שייך בזה [שוב מצאתי שגם הש"ג עמד

על זה והניח בצ"ע] ואין לפרש דגזרי' טיפוח בשמן אטו שלא יטול ספוג לספוג השמן ויסחוט. מלבד שהוא דחוק. עוד יש להקשות דא"כ גם טיפוח ביין ליתסר אטו ספוג לספוג השמן. ובברייתא דמחלק ותני ספוג ביין וטיפוח בשמן משמע דדוקא בהני גוונא אסור. דאלת"ה לערבינהו וליתנינהו לא יספוג ולא יטפח ביין ושמן שלא יעשה וכו'. אבל באופן שכתבתי למעלה דבשמן דאיכא טורח לטפח ולקנח פעמים הרבה עד שיציל מה שחשוב וראוי בכדי טרחתו שפיר אסורים [אפילו בלא גזירת שמא יסחוט] משום עובדין דחול. אמנם לספוג היין דלית ביה משום עובדא דחול הוכרח הרמב"ם לפרש שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבא לידי סחיטה. וכ"ז שכתב הרמב"ם בסיומא דמילתא שמא יבא לידי סחיטה ובא לפרש מילתא בטעמא שלא יספוג ביין. ובאופן זה יפה כתב רש"י בפירושו להמשנה שהעתקתי בתחילה ד"ה ובלבד שלא יספוג ביין וכו' במקום היין דקדק לכתוב ביין וכו'. והברייתא דנתפזרו לו פירות בחצירו מלקט על יד על יד ואוכל וכו' שהבאתי לעיל. דע דכתבו תוס' ד"ה מלקט וכו' נראה דלא גרסי' ואוכל מדקתני סיפא אבל לא לתוך סל ולא תוך הקופה משמע הנך דוקא אסירי משום עובדא דחול אבל לתוך כפו שרי ע"כ וכ"כ הרא"ש דלא גרסי' ואוכל מדקתני סיפא אבל לא לתוך הסל ולא לתוך הקופה משמע הנך דוקא הוא דאסירי משום עובדא דחול אבל ללקט וליתן על חיקו ולתוך כסותו שרי ע"כ. וכן הטור סי' של"ה השמיט מלת ואוכל וכתב בזה"ל נתפזרו לו פירות מלקט מעט מעט ובלבד שלא ילקט לתוך הסל או לתוך קופה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ע"כ. וכן דברי המחבר סי' של"ה סעיף ה' שהעתיק ואוכל ולא יתן לתוך הסל וכו' קצת צריכין ביאור דלפמ"ש נתפזרו פירות בחצר אחת הנה ואחת הנה מלקט מעט מעט ואוכל משמע דוקא כשאוכל אבל בלא"ה אפילו לתוך כפו או ליתן אל חיקו ולתוך כסותו אסור וא"כ למה כתב אח"כ לא יתן לתוך הסל וכו' עדיפא ה"ל למתני ולא יתן לתוך כפו או אל חיקו או לתוך כסותו ואם נפלו במקום אחד נותן אפילו לתוך הסל וכו'. ויש ליישב קצת אבל נעלם שלא הערו בזה האחרונים. חדשים וגם ישנים:

משנה ו

הר"ב ד"ה **אפקטוזין להקיא ופירושו אפיק טוי זין וכו' ע"ש**. דע דבסוכה מ': ז"ל רש"י בנוטריקין אפיק טפי זין מזון האוכל ביותר מדאי מוציא ומקיא. וכך כתב הערוך:

פרק כג

משנה א

תוי"ט ד"ה **וכן המשנה וכו' ואע"ג דבהלואת יין ושמן איכא נמי למשמע וכו'**. תירוצו דחוק למאוד. ולולי דבריו ה"א דמרישא אין ראיה כ"כ דהא סיים ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת. מוכח בבירור דשואל ממנו כדי יין ושמן על מנת לשלם לו דמי שוויין בממון ועל ככה מחשב עמו לאחר שבת כמה דמי שווייה שלהן משא"כ באשה מחברתה ככרות דהא לא תנן ועושת עמו חשבון [או דה"ל למתני ועושין עמהן חשבון לאחר שבת] משמע להדיא דאורחייהו בשואלת ככרות לשלם ככרות אחרות תחתיהן להכי דייק הש"ס שפיר דלא כהלל:

משנה ב

תוי"ט ד"ה **ומפיס וכו'**. **שכן הוא בתרגום משלי וכו'** ע"ש. הכי איתא בערוך ערך פ"ס ב' ושם כתב עוד פ"א בשם רבינו חננאל ע"ש. וחידוש גדול שלא זכרוהו התוי"ט. ודע עוד דבערוך העתיק התרגום פייסך ארמא. וכן הנכון ולא ארמה:

משנה ג

לא ישכור אדם פועלים. כך במשב"ג ובפירש"י והר"ב ותוי"ט:

אין מעמצין וכו'. **והמעמץ וכו'** ע"ש. ובמשנה שבגמרא איתא אין מעצמין וכו' והמעצים וכו'. אבל גירסת הערוך אין מאמצין וכו' וכל המאמץ וכו' פי' סותמין עיני המת כדי שלא יהיה פתוחות כענין שנאמר ויוסף ישית ידו על עיניך ע"כ. ודע דמ"ש התוי"ט ד"ה אין מאמצין כמו עוצם עינו וכו' היא מפורש בגמ' דלעיל ע"ז ב' איבעיא להו מאמצין או מעמצין אמר רחב"א אמר ר' יוחנן עוצם עיניו מראות ברע [ישעיה ל"ג] ומזה יש קצת ראיה להגירסת שבמשניות אין מעמצין וכ"א ברש"י שבת נח: ד"ה מהו למימץ לשון אין מעמצין את המת עוצם עיניו וכו' ולפיכך צריכין אנו לסיומא של התוי"ט דמצינו ג"כ במקרא מלות הפוכות כמו כבש. כשב. ועמש"כ בס"ד ריש פי"ז גבי מלגז:

פרק כד

משנה ג

אין ממרים. ובפי' הר"ב אין ממראין מפטמין לשון [ישעיה א'] וחלב מראים ופי' המראה וכו' ע"ש. כצ"ל. ודע במשב"ג איתא אין מאמירין. ולולי דמסתפינא ה"א דטעות הוא וצ"ל אין ממראין וכדאיתא בפי' הר"ב דהכא. וכן בלשון הברייתא ולשון הגמ' קנ"ה: איזה המראה. אבל בפי' הרמב"ם איתא ממרין וכתב עוד מלעיטין וממרין שתיהן מלות

עבריות מלעיטין מגזרת הלעיטני נא וממרין מענין הפטום שור ומריא [שמואל ב' יו"ד] ע"כ:

תוי"ט ד"ה **אין אובסין ז"ל הרמב"ם וכו' וכיוצא בו כו'** ע"ש. קיצר במקום שהיה להאריך כי על זה כתב הרמב"ם בדין ל"ה כיצד לא יאכיל הגמל בשבת מאכל ג' או ד' ימים ולא ירביץ עגל וכיוצא בו ויפתח פיו ויתן לתוכו כרשינין ומים בבת אחת וכן לא יתן לתוך פי יונים ותרנגולים למקום שאינן יכולין להחזיר אבל מאכיל הוא את הבהמה מעומד ומשקה אותה מעומד או נותן לתוך פי' מים בפני עצמן וכרשינן בפ"ע במקום שיכולה להחזיר וכן מאכיל העוף בידו במקום שיכול להחזיר ע"כ. ובפרושו על המשנה כתב בזה"ל אבוס שם המקום שמשימים בה המספוא לבהמה וענין אמרם אין אובסין שלא יאכילנה מזון ימים רבים והוא אמרם אין עושין לה אבוס בתוך מעי'. ודורסין הפירוש הקרוב אצלי שלא ישומו בחזקה הגמל על המאכל כדי שיאכל הרבה. מלעיטין נתינת המאכל לתוך פי האוכל. ממרין זריקת המאכל למעי הבהמה עם המים ואמרם מלעיטין למקום שיכולה להחזירה ואמרם ממרין למקום שאינה יכולה להחזיר וכו'. מהלקטין שישים האוכל בידו והם לוקטין אותו ע"כ. העתקתי כל הדברים האלו מפני צורך פירושם. ובפרט בענין ביאור המראה והלעטה דמפרש רב יהודה בסוגיא קנ"ה: המראה למקום שאינה יכולה להחזיר הלעטה למקום שיכולה להחזיר ורב חסדא מפרש בענין אחר ומסיק הש"ס תניא כוותיה דרב יהודה [המראה למקום שאינה יכולה להחזיר. רש"י] איזהו המראה מרביצה ופוסק את פיה [נותן את חכה לתוך פיה שלא תוכל לסגור פיה. רש"י] ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת [והמים מבליעין הכרשינין לתוך בית בליעתה על כרחה. רש"י] הלעטה מאכילה מעומד [נותן לתוך פיה וכל זמן שאינו מרביצה אינו יכול לתחוב כל כך ויכול להחזירה. רש"י] ומשקה מעומד ונותנין כרשינין בפני עצמן ומים בפני עצמן ע"כ. והנה השתא עיקר פרושא דמתני' נודע מכח הברייתא וכ"כ הרי"ף והרא"ש עלה דמתני' בזה"ל איזהו המראה ואיזהו הלעטה המראה מרביצה ועוקם את פיה ומאכילה כרשינים ומים בבת אחת הלעטה מאכילה מעומד ומשקה מעומד ונותן לה כרשינים מעומד ומאכילה בפ"ע ומים בפ"ע ע"כ. ומכל שבארתי פליאה נשגבה לא אוכל לה שהמחבר בש"ע סי' שכ"ד סעיף ט' שכתב איזהו המראה למקום שאינה יכולה להחזיר הלעטה למקום שיכולה להחזיר ע"כ והשמיט לגמרי הברייתא שהיא עיקרת. ויותר תמוה שהרי הב"י כתב על הטור בזה"ל ורבינו קיצר שלא כתב הברייתא כמו שכתבו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם. ע"כ. ואיהו עצמו בש"ע נכשל בזה שקיצר והשמיט הברייתא שנשמע ממנה פרושא דמלתא ועניני הדינים. ולא

מצאתי הערה בזה במפרשים האחרונים. [ברם זכור אותו האיש לטוב הלבוש הביא הברייתא מפורש. ומה שיש לגמגם בו תמצא באלי' רבה שם ע"ש]:

משנה ה

ונשאלין לדברים כו' ע"ש. במשב"ג לנדרים: